

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม มีแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 2.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบทบาท
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานฐานป่าชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 2.4 แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม
- 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

ทฤษฎีบทบาท เป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายพฤติกรรมทางสังคมของบุคคล ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่ม ทฤษฎีบทบาทเป็นหลักการสำคัญที่ทำให้เข้าใจความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ทั้งระดับภาค จุดภาค และระดับกลาง ในระดับปัจเจกบุคคล แนวคิดเรื่องบทบาทสามารถอธิบายได้จากการสังเกตพฤติกรรมของคน 2 ประการ คือ 1) คน ๆ หนึ่งอาจแสดงพฤติกรรมหรือมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน เมื่อเขาคอนั้นอยู่ในสถานภาพหรือตำแหน่งที่แตกต่างกัน 2) คนต่างคนกัน อาจแสดงพฤติกรรมหรือมีความคิดเห็นที่คล้าย ๆ กัน เมื่อพวกเขาอยู่ในสถานการณ์ที่คล้าย ๆ กัน ในระดับกลุ่ม ระดับองค์การจะมีการจำแนกแตกต่างกลุ่มของบทบาทของแต่ละคน บทบาทเป็นกลุ่มของพฤติกรรมและทัศนคติ แต่ละคนในกลุ่มจะได้รับมอบหมายให้แสดงบทบาทของตนเอง (Turner, 2002)

โคเฮน (Cohen, 1979) ได้ให้ความหมายของคำว่า "บทบาท" ไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่น สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งนั้นจะต้องปฏิบัติและ ยังให้คำอธิบายเรื่องความหมายซึ่งสรุปได้ว่า เป็นบทบาทที่ถูกกำหนด (prescribed role) ถึงแม้ว่าบุคคลบางบุคคลจะไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่คาดหวังโดยผู้อื่น แต่เราก็ยังคงยอมรับว่าบุคคลจะต้องปฏิบัติไปตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ และส่วนบทบาท ที่ปฏิบัติจริง (enacted role) เป็นวิธีการที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกมาจริงตาม ตำแหน่งของเขา ส่วนความไม่ตรงกันของบทบาทที่ถูกกำหนดกับบทบาทที่ปฏิบัติจริง นั้นอาจมีสาเหตุมาจาก 1) บุคคลขาดความเข้าใจใน

ส่วนร่วมของบทบาทที่ต้องการ 2) บุคคลไม่เห็นด้วย หรือไม่ลงรอยกับบทบาทที่ถูกกำหนด และ 3. บุคคลไม่มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บลูม และเซลนิก (Bloom & Selnick, 1977) ได้อธิบายถึงคำว่า “บทบาท” ไว้ดังนี้

1. บทบาทที่กำหนดไว้หรือบทบาทในอุดมคติ (socially prescribed or ideal role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่ง
2. บทบาทที่ควรกระทำ (perceived role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่า ควรกระทำหน้าที่ของตำแหน่ง โดยอาจจะไม่ตรงกับบทบาทในอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล
3. บทบาทที่กระทำจริง (performed role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำไปจริง ตามความเชื่อความคาดหวัง ตลอดจนความกดดัน และโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคม ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ลินตัน (Linton อ้างถึงใน สุภา สกุดเงิน, 2545) เป็นนักมานุษยวิทยาคนแรกที่ทำให้แนวคิดในเรื่องฐานะตำแหน่ง (status) และบทบาท (role) ของฐานะตำแหน่ง นั้น Linton กล่าวว่าสังคมตั้งอยู่บนรากฐานของการปฏิบัติตอบโต้ของคนในสังคมนั้น (reciprocal behavior) ถ้าหากคนไม่มีการกระทำตอบโต้ แนวคิดในเรื่องฐานะตำแหน่ง และบทบาทจะไม่เกิดขึ้น Linton เห็นว่าฐานะตำแหน่งเป็นนามธรรม หมายถึง ตำแหน่ง ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในรูปแบบหนึ่ง (a particular pattern) ซึ่งจะเป็นเครื่องที่กำหนดบทบาทของ ตำแหน่งนั้น ๆ ได้ว่าจะมีภารกิจหน้าที่อย่างไร เพราะฉะนั้น ตำแหน่งจึงเป็นสิ่งที่คู่กับ บทบาท นอกจากนั้น Linton ยังได้จำแนกชนิดของฐานะตำแหน่งออกเป็น 2 ชนิด

1. ฐานะตำแหน่งที่ได้มาโดยกำเนิด (ascribed status)
2. ฐานะตำแหน่งที่ได้มาโดยการกระทำ (achieved status)

ลินตัน (Linton อ้างถึงใน สุภา สกุดเงิน, 2545) ได้ให้แนวคิดทฤษฎี บทบาทไว้ว่าการที่บุคคลจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่ถูกกำหนดไว้ได้ดีหรือไม่ นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังต่อไปนี้คือ

1. ลักษณะเฉพาะของสังคมหรือชุมชน
2. วัฒนธรรม ประเพณีและความปรารถนาของสังคมที่เกี่ยวข้อง
3. บุคลิกภาพและความจำเป็นของบทบาท

องค์ประกอบที่กล่าวมานี้จะทำให้บุคคลแสดงถึงบทบาทตามนิสัยที่หน้าที่และ ตามสถานภาพของตน

อัลพอร์ต (Allport, 1973, pp. 181-184) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการแสดงบทบาทของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องของ ดังต่อไปนี้

1. บทบาทที่สังคมคาดหวัง (role expectation) คือ บทบาทที่สังคมคาดหวังให้บุคคลปฏิบัติตามความคาดหวังที่กำหนด โดยกลุ่มสังคมและโดยสถานภาพที่บุคคลนั้น ๆ ครองอยู่

2. การรับรู้บทบาท (role conception) คือ การที่บุคคลรับรู้ในบทบาทของตนเอง ว่าควรจะมีบทบาทอย่างไร และสามารถจะมองเห็นบทบาทของตนเองได้ ตามการรับรู้ นั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับพันธึ่กับความต้องการของบุคคลนั่นเอง โดยการรับรู้ในบทบาทและ ความต้องการของบุคคล ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ตลอดจนเป้าหมายในชีวิตและ ค่านิยมของบุคคลที่สวมบทบาทนั้น

3. การยอมรับบทบาทของบุคคล (role acceptance) จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีความสอดคล้องของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม และบทบาทที่ตนรับอยู่ การยอมรับ บทบาทเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจในบทบาท และการสื่อสารระหว่างสังคมและ บุคคล นั้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าบุคคลอาจไม่ยินดียอมรับบทบาทเสมอไป แม้ว่าจะได้รับ การคัดเลือกจาก สังคมให้รับตำแหน่ง และมีบทบาทหน้าที่ที่ปฏิบัติตาม เพราะถ้าหาก บทบาทที่ได้รับนั้นทำให้ ได้รับผลเสียหายหรือเสียประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าขัดแย้ง กับความต้องการ (role conflict) หรือค่านิยมของบุคคลนั้น ผู้ครองตำแหน่งอยู่ก็พยายาม หลีกเลียงบทบาทนั้น ไม่ยอมรับบทบาทนั้น ๆ

4. การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (role performance) เป็นบทบาทที่ เจาของสถานภาพแสดงจริง (actual role) ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงบทบาทตามที่สังคม คาดหวัง หรือเป็นการแสดงบทบาทตามการรับรู้ และตามความคาดหวังของตนเอง การ ที่บุคคลใดจะ ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้ดีเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับระดับการยอมรับ บทบาทนั้น ๆ ของบุคคล ที่ครองตำแหน่งนั้นอยู่ เนื่องจากความสอดคล้องกับบทบาท ตามความคาดหวังของสังคม และ การรับรู้บทบาทของตนเอง

ไพบุลย์ ช่างเรียน (2516) ได้อธิบายถึงคำว่า "บทบาท" ตามความคิด ทางสังคมว่า "บทบาท" โดยทั่วไปอาจพิจารณาความหมายได้ 2 นัยคือนัยแรกพิจารณา ในด้าน โครงสร้าง สังคม (social structure) "บทบาท" หมายถึง ตำแหน่งทางสังคมที่มีชื่อ เรียกต่าง ๆ ซึ่งจะแสดง ลักษณะ โดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครองตำแหน่ง นั้น อีกนัยหนึ่งพิจารณาในด้าน การแสดงบทบาท หรือการปะทะสังสรรค์ของสังคม (social interaction) "บทบาท" หมายถึง

ผลต่อเนื่องที่มีแบบแผนการกระทำที่เกิดจากการ เรียนของบุคคลที่อยู่ในสถานการณ์แห่งการปะทะสังสรรค์

ตามนัยแรกข้างต้น ซึ่งบทบาทจะเป็นการจำแนกชนิดของบุคคลในสังคม โดยจะ ถูกกำหนดให้แตกต่างกันซึ่งคุณสมบัติและพฤติกรรมของเขามีปทัสถาน บทบาทแสดง ให้สังคมเห็นถึงการจำแนกกิจกรรมต่าง ๆ และลักษณะซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในสังคมของ สมาชิกสังคม ตามนัยหลังบทบาทเป็นวิธีแสดงพฤติกรรมของบุคคลที่สังสรรค์กันนั้นว่า จะปฏิบัติต่อกันอย่างไร หรือคาดว่าผู้อื่นจะปฏิบัติต่อตนเองอย่างไร ซึ่งพิจารณาารวมกัน ทั้งสองนัย บทบาทจึงเป็นตัวกลางระหว่างสังคม กับบุคคลแต่ละคนที่อยู่ในสถานการณ์ ซึ่งพฤติกรรมของเขา กลายเป็นแนวทางปฏิบัติของสังคม ดังนั้นทำให้สังคมจึงต้องมีการ วางเป็นแบบของบทบาทที่ควรจะเป็น (ought-to-role) เอาไว้เมื่อสถานภาพ (status) เป็นที่ รวมแห่งสิทธิและหน้าที่แล้ว บทบาทก็เป็นลักษณะที่เคลื่อนไหวของสถานภาพ หมายถึง การใช้สิทธิและหน้าที่ให้บังเกิดผล นั้น คือ สถานภาพแสดงให้ทราบว่าบุคคลนั้นเป็นใคร

จิตยา สุวรรณะชญ (2527) บทบาท หมายถึง ลักษณะของพฤติกรรมที่ถก กำหนดโดยฐานะตำแหน่งและเปรียบเทียบ "บทบาท" และ "ตำแหน่ง" เป็นเสมือนหนึ่ง เหยี่ยูสตีง กล่าวคือ ด้านหนึ่งเป็น "ตำแหน่ง", คือ เป็นผลรวมของสิทธิหน้าที่ แต่อีกด้าน หนึ่งเป็น "บทบาท" คือ เป็นการประพฤติตามสิทธิและหน้าที่นั้น และยัง ได้แบ่งบทบาท ออกเป็น

1. บทบาทตามอุดมคติ (ideal role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคม

ควร

2. บทบาทที่ปฏิบัติจริง (actual role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคม จะต้องปฏิบัติจริง และยัง ได้กล่าวไว้ว่า "บทบาทที่ปฏิบัติจริง" นี้เป็นผลรวมของบทบาทตามอุดมคติ บุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่ง อารมณ์ขณะแสดงบทบาทและอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่ และปฏิกริยาของผู้ที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนั้น จิตยา สุวรรณะชญ (2527) ยังได้กล่าวสรุปฐานะ ตำแหน่งและบทบาททางสังคมไว้ ดังนี้

1. มีสถานภาพ (status) อยู่จริงในสังคม และมีอยู่ก่อนที่ตัวคนจะเขาไปแสดงหรือครองสถานภาพนั้น

2. มีบทบาทที่ควรเป็น (ought-to-role) ประจำตำแหน่ง

3. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมนั้น ๆ เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญ

ใน การกำหนดฐานะตำแหน่ง และบทบาทที่ควรจะเป็น

ได้ข้อมูลและข่าวสารจากองค์กร อาจ โดยการปฐมนิเทศ การแก่อบรม เพื่อให้ คน ๆ นั้น สามารถคาดหมายถึงบทบาทที่เขาต้องแสดงออกในองค์กร

ระยะที่ 2 เป็นระยะที่เป็นทางการ คนที่เข้ามาถูกกำหนดบทบาทที่จะต้องแสดง โดย อาจกำหนดออกมาเป็นวัตถุประสงค์ระเบียบวิธีปฏิบัติงาน กฎ ข้อบังคับ และเขา จะต้องแสดง บทบาทไปตามที่กำหนดเพื่อแลกกับผลตอบแทนซึ่งอาจจะเป็นผลตอบแทน ทางด้านตัวเงิน หรือทางด้านการได้รับการส่งเสริมเลื่อนตำแหน่งหรือผลตอบแทนอื่น ๆ

ระยะที่ 3 เป็นระยะของการเรียนในบทบาท เมื่อคนที่เข้ามาเริ่มปฏิบัติงาน เขาก็ จะ เริ่มมีการเรียนรู้ในบทบาทที่เขาได้แสดงออกมาอย่างเป็นทางการ และในขณะที่เดียวกัน เนื่องจากการทำงาน ต้องมีความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทาง การ ความคาดหมายของผู้ร่วมงานที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อบทบาทของเขาก็มีส่วนสำคัญ เขาต้อง พยายามที่จะปรับบทบาทของเขา ให้สอดคล้องกับความคาดหมายที่เป็นทางการ จากองค์กรและ ความคาดหมายที่ไม่เป็นทางการจากผู้ร่วมงาน

ระยะที่ 4 เป็นระยะของการคงอยู่หรือออกไปจากองค์กร เมื่อคนเข้าในองค์กร ได้ ปฏิบัติงานมาจนถึงระยะนี้ เขาก็ทราบว่าเขาคงจะอยู่ หรือลาออกไปจากองค์กร โดย อาศัย การเรียนรู้ จากบทบาทที่ผ่านมาในระยะที่ 3 เขาจะคงอยู่ต่อเมื่อบทบาทที่เขาแสดง อยู่ สอดคล้อง หรือเป็น ไปตามความคาดหมายขององค์กร และตามความคาดหมายที่ไม่ เป็น ทางการของผู้ร่วมงาน ถ้าหากบทบาทที่เขาแสดงอยู่ไม่สอดคล้องหรือไม่เป็นไปตาม ความ คาดหมายขององค์กร หรือตามความคาดหมายที่ไม่เป็นทางการของผู้ร่วมงานอันใดอันหนึ่ง แล้ว ก็จะมีรู้สึกเกิดความขัดแย้งในบทบาท หรือความไม่ชัดเจนในบทบาทขึ้น หากไม่สามารถ แก้ไข ก็จะเกิดความเบื่อหน่าย ความไม่พึงพอใจ และลาออกไปในที่สุด

จะเห็นได้ว่าเรื่องราวของบทบาทมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนในองค์กรคน ใน องค์กรจะแสดงพฤติกรรมตามที่ ได้กำหนดไว้ในบทบาทที่เป็นที่คาดหวังจากผู้อื่น และ องค์กร

ทัศนาศูนย์ทอง (อ้างถึงใน บุญสม พิมพันธ์, 2540) ได้ให้แนวความคิด ในเรื่องมโน ทัศน์ของทฤษฎีบทบาทว่า บทบาทหน้าที่ตามตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งใน ได้ถูกคาดหวังจาก สังคมรอบด้าน เช่น จากผู้อยู่ในตำแหน่งอื่น ๆ รอบตัว (ผู้ร่วมงาน) รวมทั้งตัวเองด้วย ซึ่งสิ่ง เหล่า นี้เกิดจากกระบวนการซึ่งเรียกว่า "กระบวนการทาง สังคม (socialization) ถ้าความคาด หวังจากทุกฝ่ายไม่ตรงกันและผู้ดำรงตำแหน่งอยู่ใน บทบาท ไม่สามารถปรับให้มีความพอดีจะ เกิดปัญหาต่อต้านขัดแย้งในบทบาทหรือความ สัมเหลวในบทบาทได้ และผลที่ตามมาคือความ

ล้มเหลวของงาน ดังนั้น การแสดง บทบาทของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่จะเป็นไปได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างและที่สำคัญ ได้แก่ 1) ความเข้าใจในบทบาทที่ตนต้องแสดง หรือปฏิบัติ 2) ประสบการณ์ของผู้ที่แสดงบทบาท และ 3) บุคลิกภาพของผู้ที่แสดงบทบาทนั้น

ตามคำจำกัดความของ "บทบาท,, ดังที่กล่าวมาทั้งหมดพอสรุปได้เป็น 2 ส่วน ดังนี้
"บทบาท" หมายถึง

1. กลุ่มของพฤติกรรมที่บุคคลที่ได้แสดงออกเมื่อดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง เป็นบทบาทที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับตำแหน่งหน้าที่ ซึ่งบุคคลจะต้องแสดงบทบาทตามภาระหน้าที่ขอบเขตความรับผิดชอบและสิทธิที่กำหนดไว้

2. พฤติกรรมที่บุคคลได้แสดงออกตามความคาดหวังของสังคม เมื่อดำรงอยู่ใน ตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งว่า เขาควรมีบทบาทอย่างไร ซึ่งอาจตรงกับแบบแผนที่กำหนด ไว้หรือไม่ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งคุณค่าและทัศนคติของบุคคล

บทบาทที่ถูกกำหนดโดยตำแหน่งนั้นๆ ทุกๆ บทบาทมีส่วนสัมพันธ์กับบทบาท อื่นๆ ในสถานการณ์หนึ่งๆ และบทบาทหนึ่งบทบาทใด จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดย ปกติ จากความสัมพันธ์กับบทบาทอื่น ๆ ซึ่งเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของ ตำแหน่งนี้ในระบบสังคมที่สลับซับซ้อน และมีความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งหลาย ๆ ตำแหน่งที่แตกต่างกัน กับบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งนั้น ๆ บางอย่างก็สัมพันธ์กันด้วยดี แต่มี บางอย่างก็ไม่สัมพันธ์กัน และนั่นก็คือ สิ่งที่แสดงถึงความสัมพันธ์และขัดแย้งกัน

ในส่วนที่เกี่ยวกับบุคลิกภาพอาจจะก่อให้เกิดความขัดแย้งในบทบาทได้เนื่องจาก คุณลักษณะหรือพฤติกรรมประจำตัวของแต่ละบุคคลอาจไม่เป็นไปตามที่ตนเอง หรือที่ ผู้อื่นคาดหวังต้องการ หรือไม่เหมาะสมกับตำแหน่งบทบาทใด ๆ ที่กำหนดไว้

สุพัตรา สุภาพ (2540) ได้ให้ความหมายของคำว่า บทบาท (role) คือการ ปฏิบัติตาม สิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาท คือ ต้องเลี้ยงดูลูก เป็นครู บทบาท คือ สั่งสอน อบรมนักเรียนให้ดี เป็นคนไข้บทบาท คือ ปฏิบัติตามหมอสั่ง

พิทยา สายหู (อ้างถึงใน รัฐยา อาจหาญ, 2540,) ได้ให้ความหมายของ บทบาทหน้าที่ คือ สิ่งที่ทำให้เกิดความเป็น "บุคคล" และเปรียบให้เสมือน "บท" ของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงละครเรื่องนั้น ๆ เป็นตัว (ละคร) อะไร มีบทบาทหน้าที่ที่จะต้อง แสดงอย่างไร ถ้าแสดงผิด บทหรือไม่สมบท ก็อาจถูกเปลี่ยนตัวไม่ให้แสดงไปเลย ใน ความหมายเช่นนี้ "บทบาท" ก็คือ การกระทำต่าง ๆ ที่ "บท" กำหนดให้ผู้แสดงต้องทำ トラบใดที่ยังอยู่ใน "บท" นั้น

สุชา จันทรเอม และสุรางค์ จันทรเอม (2520) ได้อธิบายถึงความหมาย ของบทบาทไว้ว่า บทบาทนั้นมีความหมายที่ใกล้เคียงกับสถานภาพมาก บทบาทเป็นสิ่งที่ บุคคลสถานภาพต่าง ๆ พึงกระทำ นั่นคือ เมื่อสังคมกำหนดสิทธิและหน้าที่ในสถานภาพใด อย่างใดแล้ว บุคคลในสถานภาพวรมันนั้น ๆ จะต้องประพฤติหรือปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้

สุรพล พุฒคำ (2522) กล่าวว่า บทบาทหน้าที่เป็นของคู่กัน ซึ่งกำหนด ควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลนั้น ๆ ก็จะได้รับบทบาทเป็นเงื่อนไขที่บุคคลดำรงตำแหน่งนั้น จะต้องทำรวมทั้งสิทธิต่าง ๆ ที่จะได้รับมาพร้อมกับตำแหน่ง ซึ่งเป็นสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่น

จางง อคิวัฒน์สิทธิ์ (2532) กล่าวว่า บทบาท เป็นสิ่งที่คู่กับสถานภาพ สถานภาพเป็นโครงสร้างของสังคมเป็นนามธรรมที่อยู่ในความคิดความเข้าใจร่วมกัน ของสังคม ส่วนบทบาทเป็นพฤติกรรมที่เห็นได้ชัดนั้น เป็นการกระทำของบุคคลตาม สถานภาพที่ตนดำรงอยู่

โสภา ชูพิกุลชัย (2522) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง การแสดงออกหรือการทำหน้าที่ของบุคคล ซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวัง ให้เขากระทำภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง คือ โดยถือเอาฐานะและหน้าที่ทาง สังคมของบุคคลนั้นเป็นมูลฐาน เป็นต้นว่า บทบาทของพ่อแม่ ของลูก สามี หรือภรรยา บทบาทนี้ทำให้คนในสังคมสามารถที่จะคาดคะเนพฤติกรรมของบุคคลอื่นรู้ว่าบุคคลอื่น ต้องการอะไรจากตน ซึ่งทำให้เกิดประโยชน์ในการที่จะทำงานรวมกันเป็นทีม บุคคลที่ ละเมิดบทบาทของตนในสังคม ถือเป็น การละเมิดกฎของสังคม ผลคือ ก่อให้เกิดปัญหา สังคม หรือบุคคลนั้น ไม่อาจอยู่ในสังคมนั้น ๆ ได้

จากความหมายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทดังกล่าวข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่า บทบาทที่กำหนดไว้เป็นบทบาทที่วางไว้อย่างชัดเจนว่า บุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้น ๆ จะต้องมีสิทธิและหน้าที่กระทำอะไรบ้างในองค์กรต่างๆหรือหน่วยงานต่าง ๆ มีการ กำหนดบทบาทหน้าที่ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง และได้วางระเบียบไว้อย่างชัดเจนว่า บุคคล ที่ปฏิบัติ งานในองค์กรนั้น จำเป็นต้องเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทที่กำหนดไว้ ขององค์กรนั้น ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้มีมาตรฐานในการปฏิบัติงานที่ถูกต้อง และเป็นสิ่งจำเป็น อย่างยิ่งที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องทราบถึงบทบาทของตนเองว่ามีขอบเขตการปฏิบัติงานมาก น้อยเพียงไร เพื่อที่จะได้แสดงบทบาทตามมาตรฐานการปฏิบัติที่ดีเป็น ไปด้วยความ ถูกต้องและให้มีประสิทธิภาพ

ฉะนั้น การที่บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาท และความรับผิดชอบของตนในฐานะที่อยู่ในตำแหน่งนั้น ๆ ย่อมจะเป็นผลที่ดีอย่างยิ่ง เพราะการที่มี ความรู้

ความเข้าใจในบทบาทของตนเองนั้นจะเป็นทางช่วยให้บุคคลนั้นปฏิบัติหน้าที่ได้ อย่างเหมาะสมตามที่ตนเอง และผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานนั้นคาดหวังไว้ ซึ่งจะเป็นผลให้เกิด ความเจริญก้าวหน้าในงานในหน้าที่ของตนและสังคมต่อไปอีกด้วย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน

“ป่าชุมชน” เป็นคำใหม่ที่นำมาใช้เมื่อ 3 ทศวรรษนี้เอง ภายใต้แนวคิดและวิธีปฏิบัติเก่า ซึ่งมีอยู่คู่กับชุมชนมานานแล้ว โดยป่าชุมชนมีกำเนิดจาก 2 แนวคิด แนวคิดแรกเป็นเรื่องการพัฒนา เกิดขึ้นหลังจากที่องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ซึ่งได้ซื้อสรุปจากประสบการณ์โครงการพัฒนาชนบททั่วโลกว่า ป่าเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อชีวิตและผูกพันอย่างลึกซึ้งกับวัฒนธรรมประเพณีของคนในชนบท รวมถึงการพึ่งพาในการดำรงชีพ แนวคิดที่สองเป็นเรื่องสิทธิมนุษยชน ที่เมื่อเกิดการแก่งแย่งทรัพยากรป่าไม้ระหว่างรัฐส่วนกลางกับท้องถิ่น และป่าที่ชุมชนดูแลรักษาใช้ประโยชน์ถูกรัฐใช้อำนาจตามกฎหมายเข้าไปจัดการ ป่าที่ชุมชนใช้ประโยชน์หรือ “ป่าชุมชน” จึงเกิดขึ้นในบริบทของความขัดแย้งและความต้องการให้รัฐคุ้มครองสิทธิของชุมชน เช่น ป่าปูด้า ป่าช้า ป่าท่าเลเตียงสัตว์ ป่าบุงป่าทาม ที่ชาวบ้านดูแลใช้สอยร่วมกันซึ่งเรียกรวมๆ ว่าป่าชุมชนเหมือนกัน อย่างไรก็ตาม การพัฒนาป่าชุมชนทั้งสองแนวคิดต่างก็ไม่ได้หยุดนิ่งหรืออยู่โดดเดี่ยวแต่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอย่างใกล้ชิดตลอดมา (เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์, 2548)

ป่าชุมชนเป็นป่าที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น โดยชุมชนเป็นผู้มีสิทธิในการจัดการป่าในรูปแบบที่สอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน สามารถใช้ประโยชน์จากป่าได้ภายใต้กฎเกณฑ์ที่ชุมชนร่วมกันกำหนด ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์อย่างง่ายซึ่งสอดคล้องกับวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน มีการดูแลรักษาป่าที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่อาจจะมีแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น แต่มีเป้าหมายในทิศทางเดียวกันคือ เพื่อการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน

ป่าชุมชนอาจจำแนกตามลักษณะป่า ความเป็นมาของป่า และวัตถุประสงค์ของชุมชนได้ 2 ประเภท คือ ป่าชุมชนดั้งเดิม และป่าชุมชนพัฒนา (กรมป่าไม้, 2549)

1. ป่าชุมชนดั้งเดิม

เป็นพื้นที่ป่าที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ มีพันธุ์ไม้ขนาดใหญ่ และมีความหลากหลาย ชุมชนได้กำหนดพื้นที่ป่าเพื่อไม่ให้มีการบุกรุกเข้าไปตัดไม้ทำลายป่า ถิ่นครอง หรือเปลี่ยนแปลงสภาพไปเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อให้ป่าคงความอุดมสมบูรณ์ และตอบสนอง

การใช้ประโยชน์ต่อชุมชนที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน ป่าชุมชนดั้งเดิมแบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1.1 ป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ

1.1.1. ป่าต้นน้ำลำธาร หรือป่าขุนน้ำ เป็นป่าที่อยู่ตอนบนของกลุ่มน้ำ พื้นที่ ๕ ปี้น ภูเขา มีความลาดชันสูง ส่วนใหญ่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย

1.1.2. ป่าน้ำซับ ป่าน้ำจืด ป่าน้ำพุคุด ป่าน้ำร้อน (น้ำแร่) ป่าชนิดนี้อยู่ในที่ราบลุ่ม ๕ ปี้น เขตที่รองรับน้ำฝนที่ไหลซึมลงดินกลายเป็นน้ำใต้ดิน หรือสายน้ำเล็กๆ และบางแห่งซึมออกมาตามผิวดินซึ่งเรียกว่า น้ำซับหรือน้ำพุ หรือบ่อน้ำขนาดใหญ่

1.1.3. ป่าห้วยน้ำ เป็นป่าธรรมชาติบริเวณตอนบนที่ติดกับที่นาช่วยป้องกันการชะล้างพังทลายของดินไม่ให้ไหลลงมาทับที่นา ส่วนใหญ่อยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งมีการทำนาขั้นบันไดบนที่ราบเชิงเขา

1.1.4. ป่าพรุ เป็นป่าธรรมชาติที่มีน้ำท่วมขังตลอดปี เป็นแหล่งเก็บน้ำจืดขนาดใหญ่ พบมากทางภาคใต้บริเวณที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล

1.2 ป่าชุมชนที่ใช้ประกอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรมความเชื่อของท้องถิ่น

1.2.1. ป่าดอนปู่ตา เป็นที่ตั้งของศาลปู่ตาซึ่งเป็นที่อยู่ของวิญญาณบรรพบุรุษ พบมากทางภาคอีสาน

1.2.2. ป่าช้า พื้นที่ป่าแบบนี้มีลักษณะเป็นเนินสูงหรือโคก ซึ่งไม่เหมาะสมต่อการทำเกษตรกรรม ชุมชนใช้เป็นที่พักศพ โดยใช้เฉพาะไม้แห้งเท่านั้น ชาวบ้านไม่ตัดไม้ในเขตป่าช้ามาใช้เพราะมีความเชื่อว่าเป็นต้นไม้ของคนตาย พบมากทางภาคเหนือและภาคอีสาน

1.2.3. ป่าพิธีกรรม เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น อาจมีการห่อหุ้มต้นไม้ด้วยผ้าสีเหลือง หรือที่เรียกกันว่า การบวชต้นไม้ ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็นการหุ้มเทวดาเพื่อช่วยรักษาต้นไม้ไว้ หรือมีการนำเครื่องเซ่นไหว้ไปบูชาบริเวณจุดที่มีตาน้ำไหลออกมา เพื่อเป็นการเลี้ยงผีป่าขอให้มน้ำไหลตลอดไปและยังเป็นการขอฝนอีกด้วย

1.2.4. ป่าในวัด เป็นป่าในบริเวณพื้นที่ของวัดมีพระสงฆ์เป็นผู้สนับสนุน มีความร่มรื่นเหมาะสำหรับเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม

1.2.5. ป่าอภัยทาน เป็นพื้นที่ป่าที่ชุมชนสงวนไว้เพื่อเป็นเขตอภัยทาน ห้ามล่าสัตว์ที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่ อาจเป็นป่าในเขตวัด ข้างวัด หรือไม่อยู่บริเวณวัดก็ได้

1.3 ป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์อื่นนอกจากการอนุรักษ์ ดิน น้ำ และประโยชน์

ในทางพิธีกรรม

1.3.1 ป่าบุง ป่าทาม ป่าชนิดนี้อยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบต่ำมีน้ำท่วมถึง หรือเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นเนิน ที่ลุ่มเป็นแอ่งน้ำขนาดเล็กกระจายอยู่ทั่วไป จัดได้ว่าเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำประเภทหนึ่ง พืชพรรณและสิ่งมีชีวิตในป่าชนิดนี้มีลักษณะพิเศษ สามารถดำรงชีพอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงในรอบปีได้เช่น พืชสามารถทนแล้งและน้ำท่วมได้ มีลักษณะลำต้นแตกเป็นกอเพื่อปรับตัวให้เข้ากับความแรงของน้ำ โดยส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ชนิดผลัดใบ พบป่าบุงป่าทามมากทางภาคอีสาน

1.3.2 ป่าชายเลน เป็นพื้นที่ป่าบริเวณชายฝั่งทะเลหรือบริเวณที่น้ำทะเลท่วมถึง ป่าชายเลนเป็นที่อาศัยและเพาะพันธุ์สัตว์น้ำหลากหลายชนิด

1.3.3 ป่าหัวไร่ ปลายนา พื้นที่ป่ามีขนาดเล็ก โดยชาวบ้านเหลือหรือปล่อยพื้นที่ไว้ให้เป็นป่าเพื่อแสดงอาณาเขตและการใช้ประโยชน์ร่วมกัน พบได้ทั่วไปในภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคกลาง

1.3.4 ป่ารอบหมู่บ้าน เป็นป่าที่ชาวบ้านกันไว้บริเวณรอบหมู่บ้านเพื่อให้เป็นแนวขวางกันระหว่างหมู่บ้านกับพื้นที่เกษตรกรรม ใช้ประโยชน์เป็นแนวกันลมเพื่อป้องกันและลดความรุนแรงของลมพายุฝนก่อนพัดเข้าหมู่บ้าน และใช้เป็นแนวกันไฟเพื่อไม่ให้ไฟจากการเผาพื้นที่เกษตรกรรมลุกลามเข้ามาในหมู่บ้าน

2. ป่าชุมชนพัฒนา

ป่าชุมชนแบบพัฒนา เกิดขึ้นจากการร่วมกันปลูกป่าขึ้นมาใหม่ หรือปลูกเสริมเพื่อการฟื้นฟูป่าไม้โดยชุมชนในบริเวณที่เป็นพื้นที่สาธารณะกว้างเปล่า หรือเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกทำลายจนเสื่อมโทรม เพื่อเป็นพื้นที่ใช้ประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนเช่น เป็นแหล่งหารายได้ของชุมชน แหล่งไม้ใช้สอย การอนุรักษ์ดินและน้ำ แหล่งอาหาร แหล่งสมุนไพร และยังเป็นแหล่งความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ยังใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจได้อีกด้วย อาจมีพรรณไม้ไม่กี่ชนิดหรือมีความหลากหลายขึ้นกับวัตถุประสงค์การใช้ประโยชน์ของชุมชน

ป่าชุมชนพัฒนาดำเนินการได้หลายพื้นที่เช่น ป่าชุมชนซึ่งปลูกในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ซึ่งอาจเป็นพื้นที่ป่าสงวนตาม พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 หรือพื้นที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ พ.ศ.2484 ป่าชุมชนปลูกในพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะสมบัติของแผ่นดินที่มีหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ป่าชุมชนในวัดหรือโรงเรียน ป่าชุมชนที่ปลูกบริเวณเหนืออ่างเก็บน้ำ ริมลำเหมือง ต่ำคลอง ลำน้ำสาธารณะ หรือสองฟากถนน

ป่าชุมชนปลูกเพื่อเป็นสวนสาธารณะ ป่าอนุสาวรีย์ ป่ามรดก ป่าของชุมชนเมือง ป่าชุมชนพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ริมฝั่งแม่น้ำหรือชายฝั่งทะเล

จากแนวคิดของการแบ่งประเภทของป่าชุมชนเป็นป่าชุมชนแบบดั้งเดิม และป่าชุมชนพัฒนา สะท้อนให้เห็นแนวคิดในการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน โดยป่าชุมชนแบบดั้งเดิมเป็นแนวคิดในการอนุรักษ์ควบคู่กับการใช้ประโยชน์ร่วมกันของชุมชน ส่วนป่าชุมชนพัฒนาเป็นแนวคิดในการปรับปรุง พัฒนาพื้นที่ที่รกร้างว่างเปล่า หรือพื้นที่ที่ป่าถูกทำลายจนเสื่อมโทรม ชุมชนเข้าไปปลูกต้นไม้หรือฟื้นฟูป่าให้กลับมา มีความอุดมสมบูรณ์

นอกจากนั้น แนวคิดการอนุรักษ์และพัฒนาป่าชุมชน มักจะพูดถึงในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของแนวคิดการจัดการป่าชุมชน ยกตัวอย่างเช่น อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2543) พูดถึงระบบการจัดการป่าของคนท้องถิ่นว่ามี 3 ระบบ หนึ่งในจำนวนนั้น คือ ระบบการจารีตดั้งเดิม ซึ่งหมายถึง การใช้จารีตประเพณีในการจัดการป่าและถือปฏิบัติกันมาช้านานแล้ว 2) รูปแบบการจัดการป่าโดยการริเริ่มของคนในท้องถิ่นหรือการได้รับการสนับสนุนจากภายนอก ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการป่าที่เกิดจากการริเริ่มภายในท้องถิ่นเอง เพื่อตอบโต้กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2543) หรือเป็นการจัดการป่าชุมชนแบบพัฒนาโดยอาศัยพลังกลุ่มทางสังคม ชุมชน เป็นกลไกสำคัญในการวางแผนการดำเนินงานและการดูแลรักษาป่าชุมชน เป้าหมายในการจัดการป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนา การจัดการป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์เกิดจากชาวบ้านร่วมกันวางกฎระเบียบ เพื่อรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าดั้งเดิมของชุมชน กลุ่มชาวบ้านที่ทำหน้าที่จัดการป่าชุมชนอาจดำเนินงานร่วมกันหลายหมู่บ้าน จุดประสงค์ของการจัดการป่าประเภทนี้ก็เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์จากป่าในระยะยาวและให้เกิดประโยชน์แก่การดำเนินชีวิตของคนในชุมชน สำหรับการจัดการป่าชุมชน โดยอาศัยพลังกลุ่มทางสังคมเพื่อการพัฒนา มักดำเนินงานในรูปแบบของคณะกรรมการป่าชุมชน กิจกรรมดำเนินการเป็นการปลูกสวนป่าวัตถุประสงค์ก็เพื่อการสร้างแหล่งไม้พื้นในชุมชนและจำหน่ายเป็นรายได้ของชุมชน แนวคิดสำคัญในการจัดการป่าชุมชนประเภทนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานดั้งเดิมเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันนั่นเอง (วิญญู จรัสพันธุ์, 2535) 3) รูปแบบการจัดการป่าแบบประยุกต์ เป็นการจัดการในเชิงพื้นที่ที่มีความขัดแย้งค่อนข้างมาก เช่น การลักลอบตัดไม้ จึงมีวิธีการแบบอื่นมาประยุกต์ใช้กับการจัดการแบบจารีตประเพณี เช่น การบวชป่าเพื่อกระตุ้นจิตสำนึกในการรักษาป่าและเพื่อระงับยับยั้งขบวนการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า หรือการร่วมประชุมร่างกฎเกณฑ์เป็นลายลักษณ์อักษร ให้องค์กรเป็นทางการรับรอง(เสนห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ, 2536) และ 4) รูปแบบการจัดการที่เป็นขบวนการต่อรองทางการเมือง เป็น

รูปแบบการจัดการที่เกิดขึ้นในบริบทการแย่งชิงทรัพยากรในรูปของการต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิชุมชนและการต่อต้านนโยบายของรัฐ เช่น การต่อสู้กับสัมปทานไม้ การปลูกสร้างสวนป่า และโครงการ คจก.

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานป่าชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับมาตรฐานป่าชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในครั้งนี้ ใช้มาตรฐานการพัฒนาป่าชุมชน ของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (2549) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.3.1 แนวคิดและความสำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในระบบการปกครองของทุกประเทศล้วนแต่มีวัตถุประสงค์ที่คล้ายคลึงกัน คือ ต้องการที่จะให้มีความมั่นคงในประเทศ แต่เดิมการปกครองส่วนใหญ่มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจที่ส่วนกลางเพื่อความสะดวก เพราะในสมัยนั้นอาณาเขตของประเทศยังไม่มากพลเมืองน้อยและกิจกรรมที่รัฐสนองตอบประชาชนมีน้อย ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นพลเมืองมีมากขึ้นภารกิจที่รัฐบาลต้องรับผิดชอบก็มีมากขึ้น ด้วยศักยภาพของรัฐบาลกลางอย่างเดียวไม่สามารถสนองการบริการและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้ทั่วถึง ดังนั้นแนวคิดในการกระจายอำนาจ การบริหารการปกครองให้ประชาชนในท้องถิ่นจึงเกิดขึ้น เพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ของรัฐบาลสามารถสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นได้ทั่วถึง

จากแนวความคิดในการปกครองท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนวัตถุประสงค์ทางการปกครองของรัฐที่จะรักษาความมั่นคงและความผาสุกของประชาชน โดยยึดหลักกระจายอำนาจปกครองและเพื่อให้สอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตย โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองจึงสามารถสรุปความสำคัญของการปกครองท้องถิ่น

1) การปกครองท้องถิ่น คือ รากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยเพราะการปกครองท้องถิ่นจะเป็นสถาบันฝึกสอนทางการเมืองการปกครองให้แก่ประชาชนให้ประชาชนรู้สึคว่าตนเองมีความเกี่ยวข้องกับส่วนได้ส่วนเสียในการปกครอง การบริหารท้องถิ่นเกิดความรับผิดชอบและหวงแหนต่อประโยชน์ที่จะเกิดต่อท้องถิ่นที่ตนอาศัยอันจะนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาในระบอบการปกครองประชาธิปไตย โดยประชาชนจะมีโอกาสเลือกตั้งฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร การเลือกตั้งจะเป็นการฝึกฝนให้ประชาชนมีคุณสมบัติเลือกผู้แทนที่เหมาะสม สำหรับผู้ที่ได้เลือกเข้าไปบริหารกิจการของท้องถิ่นนับว่าเป็น

ผู้นำในท้องถิ่นที่จะได้ใช้ความรู้ความสามารถบริหารงานท้องถิ่นเกิดความชำนาญในการใช้สิทธิและหน้าที่ของพลเมืองซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับชาติต่อไป

2) การปกครองท้องถิ่นทำให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเอง หัวใจของการปกครองท้องถิ่นประการหนึ่งคือ การปกครองตนเองไม่ใช่เกิดจากคำสั่งเบื้องบน การปกครองตนเองก็คือการปกครองที่ประชนมีส่วนร่วมในการปกครองซึ่งมีผู้บริหารท้องถิ่นนอกจากจะได้รับการเลือกตั้งมาเพื่อรับผิดชอบบริหารท้องถิ่นโดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนแล้วผู้บริหารท้องถิ่นต้องรับฟังเสียงประชาชนด้วยวิธีทางประชาธิปไตยต่างๆ

3) การปกครองท้องถิ่นเป็นการแบ่งเบาระยะของรัฐบาลเป็นหลักการสำคัญของการกระจายอำนาจ

4) การปกครองท้องถิ่นสามารถสนองความต้องการของท้องถิ่นตรงเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากท้องถิ่นมีความแตกต่างกันไม่ว่าทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากร ประชาชน ความต้องการและปัญหาอย่างต่างกัน ผู้ที่ให้บริการหรือแก้ไขปัญหาที่ถูกจุดกับความต้องการของประชาชนก็ต้องรู้ถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนเป็นอย่างดี

5) การปกครองท้องถิ่นจะเป็นแหล่งสร้างผู้นำทางการเมืองการบริหารของประเทศในอนาคต ผู้จำหน่ายการปกครองท้องถิ่นย่อมเรียนรู้ประสบการณ์ทางการเมืองการได้รับเลือกตั้งการสนับสนุนจากประชาชนในท้องถิ่นย่อมเป็นพื้นฐานที่ดีต่ออนาคตทางการเมืองของตนและยังฝึกทักษะการบริหารงานในท้องถิ่นอีกด้วย

6) การปกครองท้องถิ่นสอดคล้องกับแนวความคิดในการพัฒนาชนบทแบบพึ่งตนเอง การปกครองท้องถิ่นโดยยึดหลักการกระจายอำนาจทำให้เกิดการพัฒนาชนบทแบบพึ่งตนเองทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม การดำเนินการพัฒนาชนบทที่ผ่านมายังมีอุปสรรคสำคัญประการหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมจากประชาชนในท้องถิ่นอย่างเต็มที่ซึ่งการพัฒนาชนบทอย่างได้ผลนั้นจะต้องเริ่มมาจากการช่วยตนเองของท้องถิ่นทำให้เกิดความร่วมมือร่วมแรง โดยอาศัยโครงสร้างความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง ซึ่งมาจากการกระจายอำนาจอย่างแท้จริง ไม่เช่นนั้นแล้วการพัฒนาชนบทจะเป็นลักษณะการหยิบยื่นให้

2.3.2 บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชน

โกมล แพรกทอง (2535) ได้กล่าวถึงบทบาทองค์กรท้องถิ่นในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่เห็นได้ชัดเจน 3 ประการ คือ 1) บทบาทการที่จะขยายผลให้ป่าชุมชนมีความยั่งยืน ด้วยการออกกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ตามวัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อ การ

แต่งตั้งเวรยามดูแลป่า 2) บทบาทการประสานประโยชน์ เพราะว่ามีป่ามีกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ (User) มากมาย เช่น กลุ่มเก็บเห็ด หน่อไม้ คัดฟัน คณะกรรมการจะต้องคอยดูแลมิให้กระทำนอกกฎกติกา เช่น การตัดฟัน ต้องตัดเฉพาะไม้แห้งตายแล้ว มิให้ตัดไม้สด ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการใช้ประโยชน์ 3) บทบาทในการจัดทำแผนงาน ในปัจจุบันตามแผนพัฒนาจังหวัดได้ให้โอกาสการเสนอแผนจากระดับล่างมากขึ้นและป่าชุมชน ได้ถูกนำเข้าสู่แผนพัฒนาจังหวัด ในประเภทการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ส่วนบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชน สามารถพิจารณาได้จากกฎหมายที่ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติซึ่งรวมถึงพื้นที่ป่า ประกอบด้วยพระราชบัญญัติสภาพาบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 มาตรา 67 ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย องค์การบริหารส่วนตำบล มีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ดังต่อไปนี้ (7) ค้ำครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 มาตรา 45 องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการ ภายในเขตองค์การบริหารส่วนจังหวัด ดังต่อไปนี้ (7) ค้ำครอง ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 16 ให้เทศบาล เมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบลมีอำนาจ และหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ดังนี้ (24) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ที่ดินทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มาตรา 17 ภายใต้บังคับ มาตรา 16 ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมี อำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ดังนี้ (5) การค้ำครอง ดูแล และบำรุงรักษาป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกจากนั้น บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ในหมวด 9 มาตรา 290 เพื่อส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดบัญญัติกฎหมายตามวรรคหนึ่ง อย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังนี้ (1) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่ (2) การเข้าไปมีส่วนในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่มีอาจมีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน (3) การมีส่วนร่วมในการ

พิจารณาเอริเริ่ม โครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี พุทธศักราช 2540,ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก 11 ตุลาคม 2540)

ส่วนบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2550 มาตรา ๒๕๐ว่าด้วย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจหน้าที่ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามที่กฎหมายบัญญัติ กฎหมายตามวรรคหนึ่งอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้ (1) การจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในเขตพื้นที่ (2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ เฉพาะในกรณีที่อาจมีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ของตน (3) การมีส่วนร่วมในการพิจารณาเพื่อริเริ่ม โครงการหรือกิจกรรมใดนอกเขตพื้นที่ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่ (4) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย,ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก 24 สิงหาคม 2550)

2.3.3 มาตรฐานการพัฒนาป่าชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.3.3.1 การพัฒนาป่าชุมชน

มาตรฐานการพัฒนาป่าชุมชน หมายถึง การดำเนินการพัฒนาป่าชุมชนเพื่อให้ได้มาซึ่งผลผลิตแบบก้าวหน้าสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ในการพัฒนาป่าชุมชนโดยยึดความยั่งยืนของระบบนิเวศป่าไม้และรูปแบบผลตอบแทนที่ชุมชนได้รับเพื่อเอื้อต่อการดำรงชีวิตของชุมชน ที่มีศักยภาพให้ประโยชน์ต่อชุมชนทางตรง ได้แก่ การให้ไม้ใช้สอย อาหาร สมุนไพร และของป่าอื่นๆ เช่น สีย้อมผ้า พลังงาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังให้ประโยชน์ทางอ้อม ได้แก่ การอนุรักษ์ระบบนิเวศ ป่าไม้ แหล่งต้นน้ำลำธาร ป้องกันพื้นที่เสี่ยงภัย เขตกันชน ป้องกันการพังทลายของดินลดความเสียหายจากอุทกภัย แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า แหล่งพันธุกรรม แหล่งท่องเที่ยว และควบคุมอุณหภูมิของชุมชนหรือของโลก ด้วยประโยชน์ของป่าชุมชนต่อชุมชนดังกล่าว จึงต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ว่าขนาดของป่าชุมชนต้องมีขนาดหรือหน่วยพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนอย่างสม่ำเสมอและยั่งยืนในด้าน ปริมาณ คุณภาพ และระยะเวลาการเอื้อประโยชน์

2.3.3.2 ลักษณะการพัฒนาป่าชุมชน

ป่าชุมชนมีความผันแปรตามสภาพของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นที่ตั้ง ขนาด ชนิดป่า สถานภาพและการใช้ประโยชน์ โดยแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือลักษณะเด่น ลักษณะรอง และลักษณะเสริมกล่าวคือกรณีลักษณะเด่น จะมีลักษณะของป่าที่ค่อนข้างใหญ่ มีการใช้ประโยชน์หลายด้าน และมีความเป็นธรรมชาติสูง ส่วนลักษณะรองคือป่าที่มีสภาพความสมบูรณ์น้อยกว่าป่าที่มีลักษณะเด่น ส่วนลักษณะเสริมจะเป็นป่าที่มีขนาดเล็กมีความเป็นธรรมชาติน้อยมีลักษณะเป็นที่สาธารณะและจัดเป็นแหล่งเศรษฐกิจของชุมชน ดังแสดงรายละเอียดไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ลักษณะเด่น ลักษณะรอง และลักษณะเสริมของป่าชุมชน

ลักษณะการพัฒนาป่าชุมชน	ลักษณะพื้นที่และสิ่งปกคลุมของป่าชุมชน	สถานที่ตั้งป่าชุมชน	ประโยชน์ของป่าชุมชน	ความเป็นธรรมชาติของป่าชุมชน	บทบาทหน้าที่
ลักษณะเด่น	ขนาดใหญ่เหมาะสม ต่อการเป็นระบบที่อยู่ด้วยตัวเอง รักษาตัวเอง ที่ในฟูตัวเองและสืบพันธุ์ด้วยตัวเอง ป่าชุมชน อาจเป็นป่าธรรมชาติ ป่าปลูก ป่าธรรมชาติ ผสมป่าปลูก อันหนึ่ง	ป่าชุมชนอาจอยู่ล้อมรอบชุมชน อยู่ใจกลางป่าไม้ ป่าชุมชนอาจอยู่ด้านใดด้านหนึ่งของชุมชนหรือป่าชุมชน อาจอยู่ห่างไกลจากชุมชนพอสมควร	1. อนุรักษ์ระบบนิเวศป่าไม้ 2. แหล่งต้นน้ำลำธาร 3. ควบคุมการพังทลายของดิน 4. ป้องกันพื้นที่เสี่ยงภัย 5. แหล่งผลิตอาหาร 6. แหล่งผลิตไม้ใช้สอย	1. ต้องมีชนิดพันธุ์ที่หลากหลายของตัวเอง 2. มีปริมาณแต่ละชนิดของตัวเอง 3. มีสัดส่วนระหว่างชนิดและชนิดเดียวกัน อย่างเป็นธรรมชาติ 4. มีการกระจายตัวในแต่ละเขต แต่ละพื้นที่ในลักษณะความหนาแน่นที่เป็น	บทบาทหน้าที่ต้องเป็นไปตามที่จัดการ
	อันใดหรือทั้งหมดก็ได้		7. แหล่งอนุรักษ์สัตว์ป่า 8. แหล่งอนุรักษ์พันธุกรรม 9. เขตกันชน	ตัวเองแต่ละชนิดและแต่ละระบบ	

ลักษณะการ พัฒนาป่า ชุมชน	ลักษณะพื้นที่และ สิ่งปกคลุมของป่า ชุมชน	สถานที่ตั้งป่า ชุมชน	ประโยชน์ของป่า ชุมชน	ความเป็นธรรมชาติ ของป่าชุมชน	บท
			10. แหล่งสร้างภูมิ ทัศน์ของชุมชน 11. แหล่งท่องเที่ยว		
ลักษณะรอง	พื้นที่อาจเป็นป่า ภูเขา ที่เนินเขา ที่ ราบหรือรวมกัน และอาจเป็นที่ชุ่ม น้ำ ที่ดิน ทราย	ที่ตั้งป่าชุมชน อาจเป็นพื้นที่ ความลาดชัน สูง เป็นแผ่น เดียวกันหรือ	เป็นการเชื่อมต่อการ อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมโลก และพื้นที่ใกล้เคียง อย่างยั่งยืนหรือ	ความเป็น ธรรมชาติของป่า ชุมชนอาจเป็นทุ่ง หญ้า ป่าผสม หรือ สภาพธรรมชาติของ	การใ หน้า หน้า ได้กั
	และที่โคกหิน ป่า ปกคลุมอาจเป็นป่า ดิบเขา	แยกย่อยก็ได้ แต่ ต้องใหญ่ พอที่จะทำให้	เป็นพื้นที่แสดง กิจกรรมทาง วัฒนธรรม	พื้นที่สาธารณะต่างๆ	
	ป่าสน ป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ป่า เบญจพรรณ ป่า ชายเลน ป่าชายหาด ป่าปลูกรชนิดเดียว หรือคละชนิด	อยู่ได้ด้วยตนเอง	ความเชื่อ ประเพณี รวมทั้งเป็นแหล่ง ศึกษาวิจัยทางด้าน วิชาการ		
ลักษณะ เสริม	ป่าชุมชนอาจมี ขนาดเล็ก เป็นป่า บริเวณหัวไร่ ปลายนาที่เหลือ เก็บไว้เพื่อ ทำไม้ใช้สอยการ ปกคลุมพื้นที่ป่าไม้ ไม่จำเป็นต้อง หนาแน่นตาม ธรรมชาติก็ได้	ที่ตั้งป่าชุมชน อาจเป็นที่เอกชน ที่นา ที่ สาธารณะ ที่ไร่ ที่วัด	เป็นแหล่งทุน แหล่งเศรษฐกิจ ของชุมชน	ป่าชุมชนอาจใช้ สภาพเดิมของที่ สาธารณะในปัจจุบัน ก็ได้	การใ หน้า ผลพ เกิดจ ตั้งใ ในก

2.3.3.3 การจัดการป่าชุมชน

1) การทำหน้าที่ป่าชุมชน

ป่าชุมชนเป็นหน่วยพื้นที่ที่มีองค์ประกอบเป็นพืชและสัตว์รวมถึงสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น ดิน หิน แร่ น้ำ และอากาศ เรียกหน่วยพื้นที่ป่าชุมชนได้อีกลักษณะหนึ่งคือ ระบบนิเวศป่าชุมชน ซึ่งมีโครงสร้างที่หลากหลาย ดังได้กล่าวแล้ว โครงสร้างหลักได้แก่ พืชป่า โครงสร้างรองได้แก่ ดิน หิน และแร่ธาตุ และโครงสร้างเสริม ได้แก่ อากาศ เช่น อุณหภูมิ ฝน ความชื้นในบรรยากาศ แสงอาทิตย์ ฯลฯ โครงสร้างเหล่านี้แบ่งตามบทบาทหน้าที่สามารถแบ่งได้เป็นสี่กลุ่มคือ กลุ่มผู้ผลิต กลุ่มผู้บริโภค กลุ่มผู้ย่อยสลาย และกลุ่มผู้สนับสนุน แต่ละกลุ่มต่างมีบทบาทหน้าที่ร่วมกันจากโครงสร้างย่อยๆ เมื่อแต่ละกลุ่มทำหน้าที่ร่วมกันจะได้บทบาทหน้าที่ของระบบนิเวศป่าชุมชน ซึ่งจะให้สิ่งหนึ่งหรือมากกว่า คือ ให้อาหาร ไม้ใช้สอย ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ดินน้ำลำธารแหล่งพันธุกรรม ปกป้องพื้นที่เสี่ยงภัย ป้องกันการพังทลายของดิน สมุนไพร แหล่งท่องเที่ยว ฯลฯ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภารกิจที่จะจัดการป่าชุมชนนั้นๆ ทำอะไร หรือมีบทบาทหน้าที่อะไร ผู้จัดการก็จะจัด โครงสร้างที่สามารถให้บทบาทหน้าที่ของตัวเอง ไปสัมพันธ์กับกลุ่มหน้าที่โครงสร้างนั้นๆ ได้อย่างถูกต้องและยั่งยืน อย่างตามบทบาทหน้าที่ของป่าชุมชนที่จัดการที่ต้องให้บทบาทหน้าที่เด่นอาจให้หน้าที่รองและผลพลอยได้ก็ได้

2) หลักการจัดการป่าชุมชน

เป็นที่ทราบโดยทั่วไปแล้วว่า การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อการใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืน การกำจัด/การบำบัด/การฟื้นฟูต่อของเสียและมลพิษ ในทำนองเดียวกันการจัดการป่าชุมชน มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

2.1) การใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืน

ป่าชุมชนให้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อชุมชนก็คือ ชุมชนใช้ทรัพยากรป่าชุมชนเพื่อสนองความต้องการของตนเอง โดยตรงและโดยอ้อม สำหรับการให้ทรัพยากรแบบยั่งยืน โดยตรง ได้แก่ การจัดการให้ป่าชุมชนผลิตไม้ใช้สอย อาหาร สมุนไพร และของป่า ส่วนการใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืนโดยอ้อม ได้แก่ การจัดการป่าชุมชนเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารเขตกันชน แหล่งพันธุกรรม ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า ป้องกันพื้นที่เสี่ยงภัย ป้องกันการพังทลายของดินป้องกันดินทรุดและดินถล่ม เป็นแหล่งท่องเที่ยว ฯลฯ ที่จะพิจารณาว่ายั่งยืนหรือไม่จะต้องพิจารณาผลผลิตที่ได้จากป่าต้องสม่ำเสมอและยั่งยืน

2.2) การกำจัด การบำบัด และการฟื้นฟูต่อของเสียและมลพิษ
 การกำจัด การบำบัด และการฟื้นฟู หมายถึง การกำจัด ซึ่งใน
 ประเด็นนี้ก็คือการจัดการของเสียและมลพิษ หมายถึง การจัดการป่าชุมชนเพื่อการจัดการของเสีย
 และมลพิษ เช่น เสียงเป็นพิษ ความร้อน อากาศเป็นพิษ น้ำเสีย ฯลฯ การจัดการป่าชุมชนต้อง
 จัดของเสียและมลพิษให้ลดลงในเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

2.3) การควบคุมกิจกรรมการจัดการ
 ป่าชุมชน มีบทบาทหน้าที่ที่หลากหลายทั้งทางตรงและ
 ทางอ้อม แต่การที่จะได้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้ จำเป็นต้องมีกิจกรรมการจัดการทั้งการใช้
 ทรัพยากรและการจัดของเสียและมลพิษ ถ้าดำเนินกิจกรรมไม่มีประสิทธิภาพแล้ว จะทำให้
 เกิดปัญหาต่อป่าชุมชน
 อนึ่งการดำเนินการควบคุมกิจกรรมจะต้องครอบคลุมถึงกิจกรรม
 ต่างๆ ที่ไม่ได้กำหนดไว้ในแผนการจัดการด้วย

2.3.3.4 งานป่าชุมชนและแนวทางปฏิบัติงานตามการพัฒนาป่าชุมชน

งานป่าชุมชนที่ให้บทบาทต่อท้องถิ่น หมายถึง บทบาทป่าไม้ที่ชุมชน
 ต้องการในการดำรงชีวิตอย่างผาสุกทั้งทางตรงและทางอ้อม อันได้แก่ เป็นแหล่งอาหาร ที่อยู่
 อาศัย ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม พลังงาน ความปลอดภัยและความสะดวกสบาย ตลอดจนแหล่ง
 ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นเครื่องประกันความมั่งคั่งของท้องถิ่น” ดังนั้นงานป่าชุมชนที่ชุมชน
 ต้องจัดหาและจัดการก็เพื่อสนองความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นอย่างยั่งยืนครบเท่าที่
 ชุมชนต้องการมีคุณภาพชีวิตที่ดีและปลอดภัย ด้วยเหตุดังกล่าวงานที่สร้างบทบาทหน้าที่ของ
 ระบบป่าไม้ต่อท้องถิ่นควรประกอบด้วยงานต่อไป

1) งานอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าไม้

1.1) ลักษณะงาน

งานอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าไม้เป็นงานที่มีกิจกรรมการใช้ เก็บ
 กัก รักษาหรือซ่อมแซม ฟื้นฟู พัฒนา ป้องกัน สงวนและแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ของป่าไม้
 เสมือนโทรมและหรือป่าสมบูรณ์ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งหมด เพื่อให้ป่าชุมชนนั้นๆ
 สมบูรณ์เช่นเคยเป็นหรือเป็นอยู่ในสภาวะธรรมชาติ ไม่ว่าจะมีความหลากหลายของชนิด
 พันธุ์ไม้ ปริมาณแต่ละชนิดสัดส่วนระหว่างชนิดและสัดส่วนระหว่างขนาดหรืออายุของแต่ละ
 ชนิด และการกระจายของแต่ละชนิด เหล่านี้ต้องอยู่ในสภาวะธรรมชาติและสร้างความสมดุล

1.6) การนำใช้

ผลการศึกษาระยะให้สถานภาพทางนิเวศวิทยา ปัญหาและเหตุ
ของปัญหา สามารถนำไปใช้ในการสร้างกิจกรรม การใช้แบบยั่งยืน การเก็บกัก การรักษา / การ
ซ่อมแซมการฟื้นฟู การพัฒนา การป้องกัน การสงวนและการแบ่งเขตพื้นที่จัดการได้

1.7) การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1) ต้องศึกษาหรือหาผู้ศึกษาสถานภาพและศักยภาพทางนิเวศ
ของพื้นที่ ตลอดจนสมรรถนะการฟื้นตนเองของระบบนิเวศป่าไม้

2) หาปัญหาและเหตุของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความอุดม
สมบูรณ์การถูกรบกวนและความเสื่อมโทรมของพื้นที่

3) หาแนวทางแก้ไขปัญหาโดยวิธีอนุรักษ์ ได้แก่ การใช้
ทรัพยากรป่าไม้ การเก็บกัก การรักษา/การซ่อมแซม การฟื้นฟู การป้องกัน การสงวนและการ
แบ่งเขตอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งวิธี หรือทุกๆ วิธี

4) สร้างแผนงานปฏิบัติในการจัดการพื้นที่ระบบนิเวศป่าไม้
หรือป่าชุมชนนั้นให้เป็นป่าที่สมบูรณ์

1.8) ตัวดัชนีชี้วัด

ตัวดัชนีชี้วัดสัมฤทธิ์ ได้แก่ คุณค่าทางนิเวศวิทยา ทั้ง
โครงสร้าง (ชนิดปริมาณ สัดส่วนและการกระจายของแต่ละชนิด) และการมีบทบาทหน้าที่ของ
ชนิดและทั้งระบบนิเวศนั้นๆ

1.9) ผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย

ต้องได้ระบบนิเวศป่าไม้ที่สมบูรณ์ สามารถเป็นป่าชุมชนที่
เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมได้ การจัดการที่ใช้วิธีอนุรักษ์ทั้ง 8 วิธี คือ การ
ใช้ การเก็บกัก การรักษา/การซ่อมแซม การฟื้นฟู การป้องกัน การสงวนและการแบ่งเขต

2) งานจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำ

2.1) ลักษณะงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นงาน
จัดการป่าไม้ที่เน้นการสงวนและการแบ่งเขตพื้นที่ เพื่อการเก็บพื้นที่ป่าไม้เป็นต้นน้ำลำธาร ให้
มีน้ำไหลตลอดปีในปริมาณที่เพียงพอและคุณภาพที่ต้องการ รวมถึงเน้นการควบคุมการ
พังทลายของดินและลดความเสียหายจากการเกิดอุทกภัยด้วย

2.2) วัตถุประสงค์ของงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำ เป็นงานที่มี วัตถุประสงค์เพื่อเก็บรักษาป่าไว้ให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร คือทำให้ดินไม่เคลื่อนที่และน้ำเก็บ ไว้ในดิน โดยให้น้ำจากพื้นที่ต้นน้ำ ต่อชุมชนตอนล่างตลอดปี ปริมาณและคุณภาพที่ เหมาะสมตามความต้องการ

2.3) กรอบของงาน

กำหนดพื้นที่ต้นน้ำบนพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นคุณภาพที่ 1 2 และ 3 ให้เป็นพื้นที่ต้นน้ำ และมีป่าปกคลุมให้ได้สองในสามของพื้นที่ลุ่มน้ำ ให้ใช้พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น คุณภาพที่ 4 และ 5 เท่านั้น ที่ดำเนินการต่างๆ เช่น การเกษตร คมนาคม ที่อยู่อาศัย/ชุมชน/เมือง อุตสาหกรรม ฯลฯ

2.4) วิธีการปฏิบัติงาน

- 1) หาพื้นที่ต้นน้ำทั้งที่เป็นป่าชุมชนหรือสัมพันธ์ต่อพื้นที่ชุมชน ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
- 2) ทำการสำรวจและปักหลักเขตป่าชุมชนให้ชัดเจน ส่วนป่าที่ สัมพันธ์กับป่าชุมชน เช่น ป่าต้นน้ำใหญ่ๆ ก็ให้มีมาตรการทางสังคมช่วยควบคุม
- 3) แบ่งเขตพื้นที่ต้นน้ำให้ชัดเจน ไม่ควรใช้เพื่อกิจกรรมทุก ประเภท นอกจากจำเป็นอาจให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศก็ได้
- 4) ที่ใดเสื่อมโทรมต้องทำการปลูกป่าทดแทนเพื่อให้มีพืชคลุม ดินที่เหมาะสม อาจสร้างมาตรการดินและน้ำเข้าเสริมในขณะที่ต้นไม้มียังไม่คลุมพื้นที่ได้ทั่วถึง โดยเฉพาะในบริเวณที่มีการพังทลายของดินสูง
- 5) ป้องกันภัยพิบัติต่างๆ ต่อลุ่มน้ำ เช่น การบุกรุกพื้นที่ป่า ไฟป่า การพัฒนาเส้นทางคมนาคม การตั้งถิ่นฐาน
- 6) ควบคุมปริมาณ คุณภาพและเวลาการ ไหลของน้ำ ทำในลำน้ำ ของลุ่มน้ำให้เป็นไปตามมาตรฐานธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น อาจสร้างอ่างเก็บน้ำขึ้นในลุ่ม น้ำที่มีความจำเป็นหรือมีภาวะแห้งแล้งเกิดขึ้น
- 7) ติดตามตรวจสอบอย่างใกล้ชิดในการบุกรุกแผ้วถางป่า ไฟป่า ปริมาณและคุณภาพน้ำท่า เวลาการ ไหลของน้ำท่า รวมถึงการมีบทบาทอื่นๆ ของป่าแห่งนี้

2.5) ผลการปฏิบัติงาน

ได้ปริมาณน้ำเพียงพอ คุณภาพดีและมีระยะเวลาการไหล
สม่ำเสมอสามารถเอื้อประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น และความสมบูรณ์ของป่าไม้ในระบบ
นิเวศป่าชุมชน

2.6) การนำไปใช้

ผลการศึกษานี้ได้กิจกรรมการใช้ทรัพยากรป่าไม้ การเก็บกักน้ำ
โดยการสร้างอ่างเก็บน้ำหรือการเก็บไว้ในดินการซ่อมแซม / รักษาสภาพพื้นที่ป่าสมบูรณ์ การ
ฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรม การป้องกันป่าไม้และการพังทลายของดินตลอดจนการสร้างการปนเปื้อน
ของสารเคมี ต่อแหล่งน้ำ การสงวนพื้นที่ที่ควรสงวน และอาจมีการแบ่งเขตลุ่มน้ำชั้นคุณภาพ 1
, 2 และ 3 เอาไว้อย่างชัดเจนเพื่อเป็น ต้นน้ำลำธาร

2.7) การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 1) ต้องมีความสามารถหาพื้นที่ต้นน้ำ หรือหาบุคคลที่มีความ
ความสามารถหาพื้นที่ต้นน้ำที่มีศักยภาพพื้นที่ต้นน้ำลำธาร
- 2) สำรวจและนับหรือหาผู้มีความรู้ความชำนาญในการสำรวจ
และนับความอุดมสมบูรณ์และความเสื่อมโทรมของพื้นที่ต้นน้ำ
- 3) หาปัญหาและเหตุของปัญหาให้สามารถนำไปสร้างมาตรการ
และแผนงานจัดการป่าต้นน้ำได้อย่างถูกต้อง
- 4) ทำแผนงานติดตามตรวจสอบสมรรถนะความเป็นต้นน้ำลำ
ธารที่สมบูรณ์

2.8) ตัวดัชนีชี้วัด

ตัวดัชนีชี้วัดสัมฤทธิ์การจัดการต้นน้ำลำธารที่สำคัญ คือ น้ำที่
ประกอบด้วยปริมาณคุณภาพและระยะเวลาไหลของน้ำในลำธาร ตลอดจนมาตรการและวิธีการ
ป้องกันการพังทลายของดิน รวมทั้งมาตรการการใช้ทรัพยากรอื่นๆ ด้วย

2.9) ผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย

ปริมาณน้ำในลำธารมีปริมาณเพียงพอ คุณภาพน้ำดีไม่มีการ
ปนเปื้อนและมีระยะเวลาการไหลสม่ำเสมอ เอื้ออำนวยประโยชน์แก่ชุมชนในการเป็นแหล่งต้นน้ำ
ลำธาร

3) งานควบคุมการพังทลายของดินในพื้นที่ป่าชุมชน

3.1) ลักษณะงาน

งานควบคุมการพังทลายของดินในพื้นที่ป่าชุมชนซึ่งมักจะเกิดขึ้น คือ พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่พัฒนาเป็นที่อยู่อาศัย และถนน งานจึงมีลักษณะที่ต้อง“เก็บดินให้อยู่กับที่” เพื่อให้ “ดินเก็บน้ำ” คือไม่ให้ดินเคลื่อนที่ไปจากที่เดิมเพราะถ้าเกิดการเคลื่อนที่แล้วจะทำให้หน้าไม้ถูกเก็บไว้ในดินและดินจะแปรสภาพเป็นตะกอน นอกจากทำให้คุณภาพน้ำเสื่อมโทรมแล้วยังไปทับถมพื้นที่ตอนล่างทำให้คุณค่าของที่บริเวณนั้นเสื่อมสภาพไป

3.2) วัตถุประสงค์

เพื่อควบคุมมิให้ดินบริเวณที่ปราศจากพืชปกคลุมดินเคลื่อนที่ลงสู่ลำน้ำและทับถมพื้นที่ตอนล่างรวมทั้งควบคุมมิให้ความอุดมสมบูรณ์ของดินถูกเคลื่อนย้ายด้วย

3.3) กรอบของงาน

กรอบงานการควบคุมการพังทลายของดินในป่าชุมชนเป็นการป้องกันการพังทลายของดินในป่าชุมชนเฉพาะส่วนที่มีการพังทลายของดินและบริเวณที่มีศักยภาพการพังทลายของดิน

3.4) วิธีการปฏิบัติงาน

- 1) สำรวจพื้นที่ที่เป็นที่เกิดการพังทลายของดินหรือมีศักยภาพการพังทลายของดิน โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศ และสำรวจภาคสนาม
- 2) แบ่งเขตที่มีการพังทลายของดินและมีศักยภาพการพังทลายของดินพร้อมจัดลำดับความรุนแรงการเกิดการพังทลายของดิน
- 3) ศึกษาเปอร์เซ็นต์พืชคลุมดินทั้งที่เป็นที่โล่ง ที่เสื่อมโทรมและพื้นที่ป่าไม้พร้อมทั้งทำเครื่องหมายแหล่งการเกิดการพังทลายของดินตามลำดับความรุนแรง
- 4) สร้างมาตรการป้องกันการพังทลายของดิน เช่น ก่อสร้างขั้นบันไดการก่อสร้างบ่อดักตะกอนดิน ปลูกพืชแนวระดับ ปลูกป่าเป็นคัน

3.5) ผลการปฏิบัติงาน

ได้แผนงานและกิจกรรมในการจัดการพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน ตลอดจน โครงสร้าง การก่อสร้างต่างๆ ผลงานที่ปรากฏในพื้นที่ที่จะต้องดำเนินการ

3.6) การนำใช้

ได้แผนงานและกิจกรรมการป้องกันการพังทลายของดินที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ทั้งการปลูกป่าป้องกันการพังทลายของดิน และการก่อสร้างขั้นบันไดบริเวณที่เป็นพื้นที่เกษตรและพื้นที่ว่างเปล่า

3.7) การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1) รู้และเข้าใจการพังทลายของดินในป่าชุมชน ตลอดจนรู้ภาคทฤษฎีการป้องกันการพังทลายของดิน โดยการปลูกพืชคลุมดิน และการใช้มาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำ

2) ดำเนินการหรือหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ ศึกษาและกำหนดพื้นที่ที่มีการพังทลายของดิน

3) ดำเนินการหรือควบคุมการดำเนินการการปลูกป่า และการสร้างขั้นบันได ทางด้านการพังทลายของดิน

4) ติดตามตรวจสอบประสิทธิภาพของมาตรการป้องกันการพังทลายของดิน

3.8) ตัวดัชนีชี้วัด

ตัวดัชนีที่สำคัญ ได้แก่ ขนาดและที่ตั้งของแหล่งเกิดการพังทลายของดินรวมทั้งดัชนีพื้นที่ป่าปลูกและพื้นที่ก่อสร้างขั้นบันไดเพื่อป้องกันการพังทลายของดิน

3.9) ผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย

ได้แผนป้องกันการพังทลายของดินทั้งบริเวณพื้นที่และมาตรการป้องกันการพังทลายของดิน

4) งานจัดการป่าชุมชนเพื่อการผลิตอาหาร สมุนไพร และของป่าอื่นๆ

4.1) ลักษณะงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อการผลิตอาหาร สมุนไพรและของป่าอื่นๆ เป็นงานจัด โครงสร้างป่าไม้ให้เอื้อต่อการผลิตใบ ดอก ผล ลำต้น กิ่ง ราก และเปลือกไม้เพื่อเป็นอาหาร สมุนไพร สี เส้นใย ไม้ดอก ฯลฯ ต้องจัดโครงสร้างป่าไม้ให้เหมาะสม ไม้หนาแน่นเกินไปจึงเป็นลักษณะงานของการตัดสายขยายระยะ การลิดกิ่ง การปลูกพืชอาหารและสมุนไพรบางชนิดได้เร็วขึ้น โดยต้องทำการกำหนดเวลาเก็บเกี่ยวและก่อสร้างเส้นทางเดินให้เหมาะสม

4.2) วัตถุประสงค์ของงาน

งานการจัดการป่าชุมชนเพื่อการผลิตอาหาร สมุนไพรและของป่า
 ป่าอื่นๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อการจัดการป่าชุมชนเป็นแหล่งผลิตอาหาร สมุนไพร และของป่า
 อื่นๆ ให้แก่ชุมชนอย่างเพียงพอและยั่งยืน

4.3) กรอบงาน

งานการจัดการป่าชุมชนเพื่อการผลิตอาหารสมุนไพรและของป่า
 อื่นๆ มีกรอบงานสองกรอบ กรอบแรกเป็นกรอบงานการจัดการป่าไม้เพื่อนำผลผลิตของพืชป่า
 มาเป็นอาหาร สมุนไพร และของป่าอื่นๆ เช่น ใบ กิ่ง ดอก ผล ราก ลำต้น และเปลือก กรอบที่
 สอง คือ กรอบของการใช้พื้นที่ป่าเป็นแหล่งผลิตอาหาร สมุนไพร และของป่าอื่นๆ เช่น ใช้รั้ว
 เกาของเรือนยอด ปลูกาแฟ พืชหัว ไม้ดอก ฯลฯ

4.4) วิธีการปฏิบัติงาน

1) สำรวจพันธุ์ไม้และสัตว์อาหารที่พบในป่าชุมชน และจำแนก
 ชนิดพันธุ์ไม้และสัตว์อาหารในป่าชุมชน

2) แยกชนิดที่เป็นอาหาร สมุนไพร และของป่าอื่นๆ

3) แจนับพืชและสัตว์ที่เป็นอาหาร สมุนไพรและของป่าอื่นๆ

แต่ละชนิด

4) ศึกษาอัตราการเจริญเติบโตและอายุของพืชป่าและสัตว์

อาหารแต่ละชนิดที่เป็นอาหาร สมุนไพรและของป่าอื่นๆ

5) ประเมิน growing stock และให้ผลผลิตของพืชและสัตว์

อาหารแต่ละชนิดที่เป็นอาหารสมุนไพร และของป่าอื่นๆ

6) ควบคุมความหนาแน่นของต้นไม้และเรือนยอด โดยการตัด

สาขายาระยะและการลิดกิ่ง เพื่อให้โครงสร้างของป่าเหมาะสมต่อการให้ผลผลิตของอาหาร
 สมุนไพร สัตว์อาหารและของป่าอื่นๆ ที่ต้องการ

7) ติดตามตรวจสอบ growing stock และการให้ผลผลิตของแต่ละ

ชนิดพืชและสัตว์อาหารที่เป็นอาหาร สมุนไพร และของป่าอื่นๆ

4.5) ผลการปฏิบัติงาน

ได้ผลผลิตอาหาร สมุนไพรและของป่าอื่นๆ แก่ชุมชนอย่าง

เพียงพอและยั่งยืน

4.6) การนำใช้

ผลการศึกษาวิจัยการจัดการป่าชุมชนเพื่อผลิตอาหาร สมุนไพรและของป่าอื่นๆ จะให้ความมั่นใจในการมีผลิตอาหาร สมุนไพรและของป่าอื่นๆ ของป่าชุมชนอย่างดีและมีประสิทธิภาพ

4.7) การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผู้ดูแลประโยชน์พื้นที่ต้องเอาใจใส่ต่อการจัดการป่าชุมชนเพื่อผลิตอาหาร สมุนไพรและของป่าอื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งต้องปลูกพืชสมุนไพร หรือการปลูกพืชอาหารที่ต้องการในพื้นที่ป่าชุมชนของตนเอง

4.8) ตัวดัชนีชี้วัดขั้นพื้นฐาน

ความสมบูรณ์ของป่าทั้งหมด ปริมาณ สัตว์ส่วนและการกระจายของป่าชุมชนจะเป็นตัวดัชนีชี้คุณภาพและศักยภาพของป่าชุมชนเป็นอย่างดี รวมไปถึงผลิตอาหาร สมุนไพรและของป่าอื่นๆ ในแต่ละปีด้วย

4.9) ผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย

การมีผลิตพืชอาหาร สมุนไพรและของป่าอื่นๆ ของชุมชนที่ได้ผลิตจากป่าชุมชน จะเป็นตัวชี้ผลสัมฤทธิ์ได้ดี

5) งานจัดการป่าชุมชนเพื่อการผลิตไม้ใช้สอย

5.1) ลักษณะงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อการผลิตไม้ใช้สอย คือ งานจัดการป่าไม้ เพื่อให้การผลิตแบบยั่งยืน ต้องมีข้อมูล growing stock และ annual increment ของพืชที่ให้อาหารสมุนไพร และของป่าอื่นๆ

5.2) วัตถุประสงค์ของงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อการผลิตไม้ใช้สอย มีวัตถุประสงค์เพื่อนำหลักการจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบใช้แล้วทดแทนได้ หมายถึงว่า เมื่อตัดไม้ใช้สอยแล้ว growing stock สามารถให้ผลผลิตทดแทนของเก่าได้

5.3) กรอบงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อการผลิตไม้ใช้สอยมีกรอบงานที่ป่าผลิตไม้ที่มีพื้นที่ใหญ่พอที่จะผลิตไม้ใช้สอยให้แก่ ชุมชนอย่างเพียงพอและยั่งยืน โดยสามารถให้ส่วนเพิ่มพูนเท่ากับหรือมากกว่าความต้องการไม้ใช้สอยของชุมชน

5.4) วิธีการปฏิบัติงาน

- 1) สำรวจ growing stock ของไม้ในป่าชุมชน พร้อมทั้งคำนวณหา annual increment ของป่าดังกล่าว
 - 2) ประเมินปริมาณไม้ที่จะตัดใช้สอยได้แต่ละปีและหาขนาดไม้ที่สามารถ ตัดฟันได้
 - 3) ทำ stock map หรือแผนที่ที่ใช้เชื่อมโยงและขนส่ง ไม้ที่จะตัดใช้สอย
 - 4) ควบคุมการบุกรุกแผ้วถางป่า และไฟป่าต่อพื้นที่ รวมทั้งการแผ้วถางก่อสร้างชุมชน และถนนด้วย
 - 5) วางแผนตัดฟัน ชักลาก รวมกอง และขนส่ง ไม้ที่จะตัดจากป่าไม้
 - 6) วางแผนป้องกันภัยพิบัติที่อาจเกิดจากตัดฟัน และชักลากไม้
- อย่างรัดกุม

5.5) ผลการปฏิบัติงาน

ได้แผนงานการทำไม้จากป่าชุมชนแต่ละปีรวมทั้งมาตรฐานการป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมของพื้นที่อย่างเคร่งครัด

5.6) การนำใช้

ผลการศึกษาวิจัยการจัดการป่าชุมชนเพื่อผลิตไม้ใช้สอย จะให้ความมั่นใจ ในการมีไม้ใช้สอยของชุมชนอย่างดีและมีประสิทธิภาพ

5.7) การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ผู้ดูแลประโยชน์พื้นที่ต้องเอาใจใส่ต่อการจัดการป่าชุมชนเพื่อการผลิตไม้ใช้สอยอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งต้องสร้างมาตรการปกป้องป่าชุมชนมิให้มีการตัดฟันและบุกรุกทำลายป่าไม้ด้วย

5.8) ตัวดัชนีชี้วัดขั้นพัฒนา

ความสมบูรณ์ของป่าทั้งชนิด ปริมาณ สัดส่วนและการกระจาย ของป่าชุมชน จะเป็นตัวดัชนีชี้คุณภาพและศักยภาพของป่าชุมชนเป็นอย่างดี รวมไปถึงผลผลิตไม้ใช้สอยแต่ละปีด้วย

5.9) ผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย

ชุมชนมีไม้ใช้สอยที่ผลิตได้จากป่าชุมชน โดยไม่ขาดแคลน ซึ่งจะเป็นตัวชี้ผลสัมฤทธิ์ได้ดี

6) งานจัดการป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์สัตว์ป่า

6.1) ลักษณะงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์สัตว์ป่า เป็นงานที่มีลักษณะของการอนุรักษ์ป่าไม้และ/หรืออนุรักษ์สัตว์ป่า ซึ่งใกล้เคียงกับงานอนุรักษ์ป่าไม้และสัมพันธ์กับงานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

6.2) วัตถุประสงค์ของงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์สัตว์ป่ามีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ป่า ให้เป็นที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร ที่ปลอดภัย และการสืบพันธุ์ของสัตว์ให้มีในป่าอย่างยั่งยืน

6.3) กรอบงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์สัตว์ป่า มีกรอบงานที่ต้องกำหนดให้สัตว์ป่าอยู่อย่างยั่งยืนต้องกำหนดพื้นที่ให้ครอบคลุมความกว้างหรือขนาดพื้นที่ที่อยู่อาศัยหรือ homerange รวมถึงแหล่งอาหาร แหล่งผสมพันธุ์ และแหล่งที่หลบภัย ที่สำคัญก็คือต้องเป็นกรอบพื้นที่ผืนเดียว ต้องไม่แยกย่อย (factorization)

6.4) วิธีการปฏิบัติงาน

- 1) สำรวจสัตว์ป่า โดยจำแนกเป็นปริมาณที่สมบูรณ์ สัตว์ป่าหายาก สัตว์ป่าที่ถูกคุกคาม และสัตว์ป่าที่กำลังสูญพันธุ์
- 2) ประเมิน โครงสร้างของสัตว์ป่าทางคุณค่านิเวศวิทยา ได้แก่ ชนิด ปริมาณ สัตว์ส่วน และการกระจายของแต่ละชนิด พร้อมกันนี้ให้ประเมินบทบาทหน้าที่ของระบบนิเวศสัตว์ป่า
- 3) สำรวจเจนนิบป่าไม้ เพื่อวิเคราะห์หาปริมาณและปริมาตรต้นไม้จำนวนไม้หนุ่มและกล้าไม้ รวมทั้งสัดส่วนระหว่างต้นไม้โตไม้หนุ่มและตอกล้าไม้ของไม้แต่ละชนิด และทั้งระบบนิเวศ
- 4) หาพันธุ์ไม้ที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัย/หลบนอน ปกป้องภัย อาหาร และแหล่งสืบพันธุ์ รวมถึงโป่งหรือแหล่งเกลือแร่ของสัตว์ป่าด้วย
- 5) หาปัญหาและเหตุของปัญหาทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เพื่อสร้างมาตรการป้องกัน แก้ไข และสร้างแผนงานจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นแหล่งที่อยู่ของสัตว์ป่า
- 6) สร้างระบบติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ

7.6) การนำใช้

มาตรการและแผนงานการจัดการป่าชุมชนเพื่อป้องกันพื้นที่เสี่ยงภัย ต้องเป็นตัวชี้แนวทางในการให้มีป่าไม้ปกคลุมพื้นที่เสี่ยงภัยต่อการพังทลายของดิน โคลนถล่ม แผ่นดินทรุด และแผ่นดินถล่ม อย่างถาวรตลอดไป

7.7) การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1) ต้องสามารถสร้างหรือหาผู้สร้างมาตรการและแผนงานจัดการป่าชุมชนเพื่อป้องกันพื้นที่เสี่ยงภัยได้เป็นอย่างดี

2) ติดตามตรวจสอบการบุกรุกป่าชุมชนที่ปกป้องพื้นที่เสี่ยงภัยอย่างเอาใจใส่

3) เป็นผู้ปกป้องชุมชนจากภัยพิบัติการพังทลายของดิน โคลนถล่ม แผ่นดินทรุดและแผ่นดินถล่มด้วยการรักษาป่าชุมชน

7.8) ตัวดัชนีชี้วัด

ตัวดัชนีมาจากมาตรการและแผนงานการจัดการป่าชุมชนเพื่อการป้องกันพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ว ยังเป็นพื้นที่ป่าปกคลุมหรือสิ่งป้องกันที่สร้างขึ้นต่อพื้นที่เสี่ยงภัยด้วย

7.9) ผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย

ผลสัมฤทธิ์จะได้พื้นที่เสี่ยงภัยที่ปกคลุมด้วยป่าไม้และ/หรือสิ่งป้องกันภัยพิบัติต่อพื้นที่เสี่ยงภัยต่างๆ

8) งานจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นแหล่งพันธุกรรม

8.1) ลักษณะงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นแหล่งพันธุกรรมมีลักษณะเป็นงานอนุรักษ์ป่าไม้ที่เน้นการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชและสัตว์ แต่มีมาตรการให้มีการศึกษาและพัฒนาพันธุกรรมให้คงอยู่/หรือสามารถถ่ายทอดพันธุกรรมไปยังที่ต่างๆ ได้

8.2) วัตถุประสงค์ของงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นแหล่งพันธุกรรมมีวัตถุประสงค์ที่จะอนุรักษ์พันธุกรรมของพืชและสัตว์ที่กำลังจะสูญพันธุ์ ถูกคุกคาม ชนิดพันธุ์ที่หายาก และชนิดพันธุ์ที่ต้องการเก็บรวบรวมไว้

8.3) กรอบงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นแหล่งพันธุกรรมมีกรอบงานสองกรอบ
กรอบงานแรกคือ พื้นที่ใช้ในการอนุรักษ์พันธุกรรมต้องมีขนาดที่เหมาะสมที่เอื้อต่อการ
สืบพันธุ์ตามธรรมชาติได้ กรอบงานที่สอง คือ พื้นที่อนุรักษ์นี้ต้องมีพืชและสัตว์ที่ได้รวบรวม
ไว้หรือมีตามธรรมชาติแล้ว กำลังสูญพันธุ์ หายาก ถูกคุกคามและพืชบางชนิดที่ควรรักษา
พันธุกรรมไว้

8.4) วิธีการปฏิบัติงาน

- 1) หาพื้นที่ที่จะอนุรักษ์พันธุกรรม ปกติจะเลือกป่าธรรมชาติที่มีพันธุ์
พืชและพันธุ์สัตว์ที่สมบูรณ์ มีขนาดที่พืชและสัตว์สามารถสืบพันธุ์ด้วยตัวเอง
- 2) สำรวจพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่สมบูรณ์ ที่สูญพันธุ์แล้ว และกำลัง
จะสูญพันธุ์ รวมทั้งพืชและสัตว์ที่หายาก และพืชและสัตว์จากแหล่งอื่นๆ
- 3) สร้างมาตรการและแผนงานในการจัดการพืชและสัตว์ที่ต้องการ
อนุรักษ์พันธุกรรม โดยต้องกำหนดจุด/สถานที่ เวลาปฏิบัติงาน งบประมาณและผู้รับผิดชอบ
- 4) ปลูกพืชและปล่อยสัตว์ ณ ที่ที่กำหนดไว้ อาจเป็นการนำพืชและ
สัตว์กำลังสูญพันธุ์ พืชและสัตว์ที่หายาก พืชและสัตว์ที่ถูกคุกคามและพืชและสัตว์ที่ต้องการ
นำมาอนุรักษ์

5) ดูแลรักษา ซ่อมแซมและอื่นๆ เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของ
พืชและสัตว์ที่ต้องการอนุรักษ์พันธุกรรม

8.5) ผลการปฏิบัติงาน

ผลการศึกษางานจัดการป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์พืชและสัตว์ จะ
ได้มาตรการและแผนงานการจัดการชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่ต้องการอนุรักษ์พันธุกรรม ยิ่งไป
กว่านี้ จะได้พื้นที่ป่าอนุรักษ์พันธุกรรมพืชและสัตว์ที่สมบูรณ์

8.6) การนำไปใช้

ผลการศึกษาจะได้พื้นที่ป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์พืชและสัตว์
สามารถนำไปใช้เพื่อการศึกษาวิจัย แลกเปลี่ยน บริจาค หรือการซื้อขายได้ไม่อย่างใดก็อย่าง
หนึ่ง

8.7) การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 1) ต้องทำความเข้าใจการอนุรักษ์พันธุ์พืชและสัตว์เป็นอย่างดี รวมทั้ง
การอนุรักษ์พื้นที่ป่าเพื่อการนี้ด้วย

2) หาพื้นที่ที่เหมาะสม เพื่อการจัดการและอนุรักษ์พันธุกรรมพืชและสัตว์ แล้วทำการวิเคราะห์หาชนิด ปริมาณสัดส่วนและการกระจายของพืชและสัตว์แต่ละชนิด รวมทั้งการวางรูปแบบและกำหนดเขตของพืชและสัตว์ด้วย

3) สร้างมาตรการ และวางแผนงานการจัดการพื้นที่อนุรักษ์พันธุกรรมพืชและสัตว์ อาจใช้ผู้มีประสบการณ์ช่วยดำเนินการให้ได้

4) ดำเนินการตามมาตรการและแผนงาน อีกทั้งต้องติดตามตรวจสอบอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาวิจัย การบริจาด การแลกเปลี่ยนและการซื้อขายพืชและสัตว์ที่หายาก และชนิดที่กำลังสูญพันธุ์

8.8) ตัวดัชนีชี้วัด

ตัวดัชนีความสำเร็จของงานระดับแรก คือ มาตรการและแผนงานการจัดการพื้นที่ป่าเพื่ออนุรักษ์พันธุกรรมพืชและสัตว์ และระดับที่สองคือ พื้นที่อนุรักษ์พันธุ์พืชและสัตว์ที่สมบูรณ์

8.9) ผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย

ผลสัมฤทธิ์ของงานการจัดการพื้นที่อนุรักษ์พันธุกรรมพืชและสัตว์ พร้อมมาตรการการจัดการที่มีประสิทธิภาพ

9) งานจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นเขตกันชน

9.1) ลักษณะงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นเขตกันชน มีลักษณะงานเหมือนสร้างสิ่งกันชนกั้นให้พืชหรือสิ่งรบกวนจากภายนอกสู่ชุมชน อาจเป็นการใช้ป่าธรรมชาติเดิมหรือสร้างป่าล้อมรอบก็ได้ แต่พืชที่ล้อมรอบที่ต้องเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนอย่างเพียงพอ

9.2) วัตถุประสงค์ของงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นเขตกันชนมีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างเกราะกำบังการบุกรุกป่าอนุรักษ์ที่ป่าชุมชนอยู่ล้อมรอบ และป่าชุมชนสามารถเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนทั้งไม้ใช้สอย อาหาร ฯลฯ

9.3) กรอบงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นเขตกันชนมีกรอบงานที่สำคัญที่สุดคือ การมีพื้นที่ป่าไม้รอบๆ ชุมชนหรือการสร้างป่าชุมชนให้ล้อมชุมชน มีขนาดพื้นที่ที่สามารถให้ประโยชน์ต่อชุมชนอย่างพอเพียง ปกติมีขนาดความกว้างประมาณ 5 กิโลเมตร สำหรับชุมชนใหญ่ ถ้าชุมชนเล็กกว่านี้ก็กำหนดให้ความกว้างลดลง

9.4) วิธีการปฏิบัติงาน

- 1) สำรวจพื้นที่ที่จะกำหนดเป็นป่าชุมชน ถ้าเป็นป่าธรรมชาติต้องศึกษา นิเวศวิทยาป่าชุมชนนั้น ๆ ด้วย พร้อมทั้งหาผลิตผลจากป่าด้วย
- 2) หาขนาดและความหนาแน่นประชากร ตลอดจนความต้องการของ ชุมชนจากป่าชุมชน โดยใช้ผลิตผลจากป่าเป็นฐาน
- 3) ดำรงการใช้ที่ดินของเขตกันชนและรายละเอียดในแผนที่ แล้วสร้าง มาตรการและแผนงานจัดการพื้นที่เสื่อมโทรม และที่รกร้างว่างเปล่าให้เป็นป่าที่สมบูรณ์ เช่นเดียวกับป่าธรรมชาติเดิม
- 4) ปลูกป่าและสร้างมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำให้เขตกันชนมีความอุดม สมบูรณ์
- 5) ดูแลและปกป้องป่าชุมชนให้ทำหน้าที่เป็นเขตกันชนภัยพิบัติต่างๆ ต่อ ชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

9.5) ผลการปฏิบัติงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นเขตกันชน จะได้มาตรการและแผนงาน การจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นเขตกันชน ตลอดจนป่าชุมชนที่ทำหน้าที่พื้นที่เขตกันชนที่สมบูรณ์

9.6) การนำไปใช้

ผลการศึกษางานจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นเขตกันชนให้ป่ากันชนที่ สมบูรณ์ นอกจากป้องกันภัยพิบัติให้กับชุมชนแล้ว ยังให้ผลผลิตจากป่าทั้งผลิตผลโดยตรงและ โดยทางอ้อมอีกด้วย

9.7) การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 1) ต้องมีความรู้และความเข้าใจป่าชุมชนเพื่อชุมชน
- 2) ต้องสามารถกำหนดเขตป่ากันชนได้
- 3) ต้องสามารถสร้างผลิตผลของป่าชุมชนได้
- 4) ต้องจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นเขตกันชนได้

9.8) ตัวดัชนีชี้วัด

ตัวดัชนีสำคัญ คือ พื้นที่ป่าชุมชนรอบๆ พื้นที่เมืองหรือชุมชน เปรียบเสมือนเป็นเกราะล้อมรอบชุมชน รวมทั้งการลดลงของปริมาณการบุกรุกพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ที่ป่าชุมชนทำหน้าที่เป็นเขตกันชนอยู่

9.9) ผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย

ป่าเขตกั้นชนที่เป็นป่าชุมชนจะเป็นตัวดัชนีชี้ผลสัมฤทธิ์ของงานจัดการป่าชุมชนเพื่อเป็นเขตกั้นชนที่สมบูรณ์ พร้อมมาตรการและแผนงานการจัดการด้วย

10) งานสร้างป่าชุมชนเพื่อสร้างภูมิทัศน์

10.1) ลักษณะงาน

งานสร้างป่าชุมชนเพื่อสร้างภูมิทัศน์ มีลักษณะงานแบบสร้างธรรมชาติให้บังมลพิษทางสายตาของชุมชน ทำให้ภาพของชุมชนกลมกลืนทั้งศิลปะและสี อาจใช้ป่าธรรมชาติหรือตกแต่งจากป่าธรรมชาติ หรืออาจสร้างขึ้นก็ได้

10.2) วัตถุประสงค์ของงาน

งานสร้างป่าชุมชนเพื่อสร้างภูมิทัศน์ มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับสภาพมลพิษทางสายตาของชุมชนด้วยการปลูกป่าหรือปรับเปลี่ยนป่าธรรมชาติให้กลมกลืนกับชุมชนเท่ากับเป็นการลดมลพิษทางสายตา

10.3) กรอบงาน

การเสริมสร้างป่าชุมชนหรือการปรับเปลี่ยนป่าธรรมชาติให้เกิดความกลมกลืนทั้งรูปทรงและสี

10.4) วิธีการปฏิบัติงาน

1) สำรวจมลพิษทางสายตาของระบบชุมชน พร้อมเหตุของการเกิดมลพิษทางสายตา ซึ่งอาจเป็นทั้งรูปทรงและความกลมกลืนของสี และต้องสร้างภาพเชิงซ้อนที่เต็มรูปแบบแล้วก็วิเคราะห์หามลพิษทางสายตา

2) สเกตภาพของจุด / พื้นที่ที่เกิดปัญหามลพิษทางสายตา พร้อมทั้งตรวจสอบสถานภาพมลพิษทางสายตาเพื่อหาเหตุของปัญหาได้อย่างถูกต้อง

3) เสริม เต็มและแต่งภาพสเกตด้วยต้นไม้ที่รูปทรงและสี ณ จุดหรือพื้นที่ที่เกิดปัญหาแล้วทดสอบและ / หรือเปลี่ยนรูปทรงรวมถึงสีด้วย จนเป็นที่พอใจจึงกำหนดลักษณะต้นไม้ที่จะปลูก

4) ปลูกต้นไม้ หรือตกแต่งต้นไม้ในป่าธรรมชาติจนสร้างความกลมกลืน

5) ดูแลรักษาให้ต้นไม้ที่ตกแต่งให้มีศักยภาพการแก้ไขปัญหามลพิษทางสายตาแบบยั่งยืน

10.5) ผลการปฏิบัติงาน

งานสร้างป่าชุมชนเพื่อสร้างภูมิทัศน์ จะให้ผลการศึกษาเป็นภาพสเกตบริเวณที่เกิดมลพิษทั้งทางรูปทรงและความกลมกลืนของสี อีกทั้งจะได้รับป่าชุมชนที่มีความสามารถในการกำจัดมลพิษทางสายตาด้วย

10.6) การนำไปใช้

งานสร้างป่าชุมชนเพื่อสร้างภูมิทัศน์ คือ ภาพสเกตและบริเวณพื้นที่ที่แสดงว่ามีมลพิษทางสายตาเกิดขึ้น สามารถนำไปใช้เพื่อกิจการอื่นๆ ทางสิ่งแวดล้อม เช่น แหล่งไม้ใช้สอย ที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า การท่องเที่ยว แหล่งอาหาร ฯลฯ

10.7) การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 1) ต้องทำความเข้าใจมลพิษทางสายตาและภูมิทัศน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความกลมกลืนของรูปทรงและสีของสรรพสิ่งที่อยู่ร่วมกัน
- 2) มีความสามารถสเกตภาพที่แสดงทั้งรูปทรงและสีของจุดหรือพื้นที่ที่พบว่าเกิดมลพิษทางสายตา และการสร้างภาพเชิงซ้อนเพื่อหาการตัดสลับใจของรูปทรงและสี เพื่อวิเคราะห์หามลพิษทางสายตาได้อย่างถูกต้อง
- 3) ต้องมีความสามารถในการนำศิลปะและรูปทรงของต้นไม้ที่จะปลูกแก้ไขปัญหามลพิษทางสายตา โดยอาจใช้รูปทรงต้นไม้ รูปทรงเรือนยอด ใบ ดอกและสีของดอก ผลและกิ่งก้าน ในการเสริมเติมแต่งรูปทรงและสีที่ขาดหายไป
- 4) ดูแลรักษาต้นไม้ที่ใช้ตกแต่งแก้ไขปัญหามลพิษทางสายตาให้มีศักยภาพ อย่างยั่งยืน

10.8) ตัวชี้วัด

มุ่งอธิบายปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของชุมชนกับของป่าในค่าทางสุนทรียภาพ ต่อไปนี้

- 1) ทิศทาง แนวทางการวิเคราะห์จะพิจารณาจากรูปลักษณะของเส้นซึ่งจะสามารถสะท้อนบทบาทได้มากน้อยเพียงใด
- 2) ขนาด แนวทางการวิเคราะห์จะพิจารณา ขนาดที่เหมือนกันและต่างกันจากบทบาทที่สะท้อนให้ปรากฏทางสุนทรียภาพ
- 3) สัดส่วน แนวทางการวิเคราะห์มุ่งพิจารณาเปรียบเทียบกับประโยชน์การใช้สอยด้านการลดหลั่นและ/หรือการเชื่อมโยงกัน

4) พื้นผิว แนวทางการวิเคราะห์ห้มุ่งพิจารณาเปรียบเทียบความ
หยาบละเอียดที่ปรากฏของผิวเปลือกนอก

5) รูปร่าง แนวทางการวิเคราะห์ห้มุ่งพิจารณาเปรียบเทียบภาพที่
ปรากฏด้วยรูปลักษณะ 2 มิติ (กว้างและสูง)

6) รูปทรง แนวทางการวิเคราะห์ห้มุ่งพิจารณาเปรียบเทียบภาพที่
ปรากฏด้วยรูปลักษณะ 3 มิติ (กว้าง สูงและลึก)

7) สี แนวทางการวิเคราะห์ห้มุ่งพิจารณาความโดดเด่นและการ
กระจายของสีที่ปรากฏ

8) แสงและเงา แนวทางการวิเคราะห์ห้มุ่งพิจารณาระยะห่างของ
สรรพสิ่งว่ามีการบดบังซึ่งกันและกันหรือไม่

10.9) ผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย

ผลการดำเนินงานจะให้ผลสัมฤทธิ์เป็นสภาพป่าชุมชนที่
เสริมสร้างความกลมกลืนของรูปทรงและสีของชุมชนกับต้นไม้

11) งานจัดการป่าชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

11.1) ลักษณะงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว มีลักษณะงานการตกแต่งป่า
ชุมชน เพื่อให้ป่าชุมชนดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ด้วยการปรับเปลี่ยน โครงสร้างป่าให้
มีพันธุ์ไม้และ/หรือสัตว์ป่าให้มีบทบาทหน้าที่เพื่อการท่องเที่ยว

11.2) วัตถุประสงค์ของงาน

วัตถุประสงค์ของงานเพื่อปรับเปลี่ยน ตกแต่งและรักษา/ซ่อมแซม
ตลอดจนพัฒนาพื้นที่ป่าชุมชนให้ดึงดูด และเหมาะสมต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

11.3) กรอบงาน

งานจัดการป่าชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวมีกรอบงานออกแบบพื้นที่
ตกแต่งปรับเปลี่ยน พื้นที่ พัฒนาและ/หรือรักษา/ซ่อมแซมพื้นที่ให้เหมาะสมต่อการเป็นแหล่ง
ท่องเที่ยว

11.4) วิธีการปฏิบัติงาน

1) หาพื้นที่เพื่อสร้างป่าชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว รวมทั้งกิจการ
อื่นๆ ควบคู่กันไปให้มีขนาดเหมาะสมต่อการจัดการแบบเข้มข้น

- 2) ออกแบบพื้นที่ และแบ่งเขตพื้นที่ให้เหมาะต่อการท่องเที่ยว เป็นหลักสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกแบบพื้นที่แต่ละเขตให้มีจุดสนใจของความหลากหลายชนิดพันธุ์พืช สีของดอกไม้ ความหลากหลายของสัตว์ เช่น นก เป็นต้น
- 3) พัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่ โดยการตกแต่งปรับเปลี่ยนและเสริมสร้างในพื้นที่แต่ละพื้นที่ที่ได้ออกแบบไว้เรียบร้อยแล้ว
- 4) ดูแลและเอาใจใส่ให้สภาพพื้นที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว ทุกๆ ฤดูกาล

11.5) ผลการปฏิบัติงาน

ผลการศึกษาจะให้รูปแบบพื้นที่ที่ได้ออกแบบเอาไว้ในแต่ละเขตของพื้นที่ และพื้นที่ที่ได้ออกแบบและได้ปรับเปลี่ยนและตกแต่งแล้ว

11.6) การนำใช้

ป่าชุมชนที่ได้ออกแบบและปรับเปลี่ยน/ตกแต่งไว้แล้วสำหรับการท่องเที่ยว เป็นแบบที่สามารถนำไปใช้ได้ทุกๆ โอกาสและทุกพื้นที่ที่ป่าชุมชนนั้นๆ ต้องการ อีกทั้งได้พื้นที่ ป่าชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวที่เป็นต้นแบบต่อไป

11.7) การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 1) ต้องเข้าใจการออกแบบและการตกแต่งพื้นที่ป่าเพื่อการท่องเที่ยวหรือมีความสามารถหา/จ้างผู้มีความสามารถและมีประสบการณ์ช่วยดำเนินการ
- 2) มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลอดจนมีความสามารถในการพัฒนาป่าชุมชนแหล่งท่องเที่ยว
- 3) ต้องมีความรับผิดชอบต่อแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นป่าชุมชน พร้อมทั้งมีการติดตามตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงตลาดการท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยวด้วย

11.8) ตัวดัชนีชี้วัด

แบบแปลนของพื้นที่ท่องเที่ยวและพื้นที่ท่องเที่ยวที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ตลอดเวลา

11.9) ผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย

ผลสัมฤทธิ์ของงานจัดการป่าชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวและแบบแปลนการท่องเที่ยวของพื้นที่ป่าชุมชน

12) การควบคุมไฟป่าในพื้นที่ป่าชุมชน

12.1) ลักษณะงาน

ไฟป่า เป็นตัวการสำคัญในการทำให้ระบบนิเวศเสียสมดุลไป เนื่องจากผลของการเกิดไฟป่าในพื้นที่ป่าชุมชนส่งผลโดยตรงกับสิ่งมีชีวิตในป่าชุมชน เกิดความเสียหายทั้งทางด้านทรัพยากรเนื่องจากไฟป่าทำให้สิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์ตาย หรือชะงักการเจริญเติบโต รวมทั้งเกิดมลพิษส่งผลเสียด้านสุขภาพแก่ชุมชน เช่น คอแห้ง ผื่นระคายเคือง เป็นต้น แต่ไฟป่าที่เกิดขึ้น หากได้รับการควบคุมและการจัดการที่ดีสามารถเพิ่มผลผลิตด้านพืชอาหารได้ อีกทั้งพืชบางชนิดต้องการไฟป่าเพื่อการงอกของเมล็ดในการสืบพันธุ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจัดการของป่าชุมชนนั้น ๆ

12.2) วัตถุประสงค์ของงาน

เพื่อเฝ้าระวัง ดูแล พื้นที่ป่าชุมชนให้ปราศจากไฟป่า โดยการจัดการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและได้รับความร่วมมือจากชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

12.3) กรอบงาน

งานจัดการและควบคุมไฟป่าที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ป่าชุมชนและบริเวณใกล้เคียงเพื่อป้องกันความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับป่าชุมชน รวมทั้งชีวิตและทรัพย์สินของคนในท้องถิ่น

12.4) วิธีการปฏิบัติงาน

1) ศึกษาสถานภาพนิเวศวิทยาป่าไม้ และการใช้ที่ดินของพื้นที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน ทั้งนี้สาเหตุการเกิดไฟป่าส่วนใหญ่เกิดจากการเตรียมพื้นที่เพื่อทำการเกษตรของชุมชน รวมทั้งการเก็บหาของป่าและการล่าสัตว์ที่พบในพื้นที่ป่าชุมชน

2) ทำการสำรวจและวางแผนเขตพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการเกิดไฟป่า

3) จัดทำแนวกันไฟตามแนวเขตข้างต้นในข้อ 2 ในช่วงต้นฤดู

แล้งที่โอกาสเกิดไฟป่าสูง

4) จัดเตรียมอุปกรณ์ชุดดับไฟป่าและเจ้าหน้าที่ประจำชุมชน

รวมทั้งการประสานงานขอความร่วมมือให้ชุมชนช่วยกันป้องกันและแจ้งเหตุหากพบเห็นการเกิดไฟป่าที่ไม่สามารถควบคุมด้วยตัวเองได้

12.5) ผลการปฏิบัติงาน

ได้แนวกั้นไฟที่ครอบคลุมพื้นที่ป่าชุมชน รวมทั้งแผนงานและมาตรการในการประชาสัมพันธ์ด้านไฟฟ้าให้แก่ชุมชน

12.6) การนำไปใช้

ป่าชุมชนที่ได้ดำเนินการตามแผนงานและมาตรการการป้องกันและควบคุมไฟฟ้าจะรักษาความสมบูรณ์ของระบบนิเวศป่าไม้ให้สามารถเอื้อประโยชน์ได้ตลอดไป

12.7) การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

- 1) จัดทำแนวกั้นไฟรอบพื้นที่ป่าชุมชน รวมทั้งการเตรียมอุปกรณ์และเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานดับไฟฟ้าในป่าชุมชน
- 2) ดำเนินงานด้านแผนงานการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้และขอความร่วมมือในการป้องกันและควบคุมไฟฟ้าในพื้นที่ป่าชุมชน

12.8) ตัวชี้วัด

จำนวน(ครั้ง) ของไฟฟ้าที่เกิดในพื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่ป่าชุมชนที่ถูกไฟฟ้าทำลาย รวมทั้งการประเมิน และติดตามผลตามแผนงานการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้และขอความร่วมมือในการป้องกันและควบคุมไฟฟ้าในพื้นที่ป่าชุมชน

12.9) ผลสัมฤทธิ์ขั้นสุดท้าย

ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศป่าชุมชนที่เกิดจากการที่สามารถป้องกันและควบคุมไฟฟ้าได้ เพื่อให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

13) งานการมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชุมชนของท้องถิ่น

13.1) ลักษณะงาน

เป็นงานพัฒนาป่าชุมชนที่ต้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุม เข้าร่วมอบรม ร่วมแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ และเป็นงานที่สร้างความตระหนักในการพัฒนาป่าชุมชนร่วมกัน จัดทำการพัฒนาให้ออกมาเป็นรูปธรรมทั้งนี้อาจมองในภาพของแผนการพัฒนาป่าชุมชนที่ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ร่วมตัดสินใจและปฏิบัติตามแผนนั้น

13.2) วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชุมชนของท้องถิ่นและการตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาป่าชุมชน

13.3) ลักษณะงาน

เป็นงานที่ต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชุมชน

13.4) วิธีการปฏิบัติงาน

1) จัดทำข้อมูลพื้นฐานของป่าชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมในการประชุมกับชุมชนเพื่อให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถร่วมกันวางแผนได้ง่ายขึ้น

2) จัดประชุมเพื่อรวบรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

3) นำข้อมูลที่ได้จากการประชุมจัดทำเป็นแผนการพัฒนาป่าชุมชนและประกาศชี้แจงให้ชุมชนทราบเพื่อปฏิบัติตาม โดยมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ติดตามตรวจสอบ

4) จัดโครงการประชาสัมพันธ์ สื่อประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมสร้างความตระหนักในการพัฒนาป่าชุมชนร่วมกัน

13.5) ผลการปฏิบัติงาน

แผนงานและมาตรการในการพัฒนาป่าชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรในป่าชุมชน

13.6) การนำไปใช้

ชุมชนต้องปฏิบัติตามแผนงานและมาตรการที่ได้ทำร่วมกันอย่างเคร่งครัด

13.7) การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เป็นผู้ประสานงานและจัดการประชุมเพื่อการแสดงความคิดเห็นในการพัฒนาป่าชุมชนรวมทั้งการจัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมการพัฒนาป่าชุมชน

13.8) ตัวชี้วัด

ระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชุมชน และการปฏิบัติตามแผนงานและมาตรการที่ได้จัดทำขึ้น

13.9) ผลสัมฤทธิ์

ความยั่งยืนของระบบนิเวศป่าชุมชนและคุณภาพชีวิตของชุมชนที่ได้รับประโยชน์จากป่าชุมชนการจัดการป่าชุมชนที่กล่าวมาแล้วทั้งสิ้น ลักษณะงานนั้น

มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนในชนบทและพื้นที่ห่างไกล ความเจริญ เนื่องด้วย ชุมชนเหล่านั้นอาศัย ป่า ไม้ไม่ว่าจะเป็นอาหาร ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม พลังงาน การป้องกันภัยพิบัติ และเอื้อต่อความสะดวกสบาย เหล่านี้สัมพันธ์โดยตรงและโดยอ้อมต่องานจัดการป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ แหล่งต้นน้ำลำธาร ควบคุมการพังทลายของดิน ผลิตอาหาร ผลิตไม้ใช้สอย การอนุรักษ์สัตว์ป่า ป้องกันพื้นที่เสี่ยงภัย เป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุกรรม เขตกันชน สร้างภูมิทัศน์และการท่องเที่ยว ซึ่งความจริงแล้วงานจัดการป่าชุมชนเพื่อสร้างภูมิทัศน์และการท่องเที่ยวทั้ง 2 ลักษณะงานนั้น อาจใช้พื้นที่ป่าชุมชนเพียงแห่งเดียวก็ได้ โดยจัดการพื้นที่รองรับทั้ง 2 ลักษณะงานได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรอบแบบและการดำเนินการจัดการป่าชุมชนนั้นๆ ด้วย

2.3.3.4 งานพัฒนาป่าชุมชนเชิงบูรณาการ

งานพัฒนาป่าชุมชนเชิงบูรณาการ เป็นงานจัดการป่าชุมชนให้สามารถเอื้อประโยชน์หลายอย่างแก่ชุมชน โดยป่าชุมชนหนึ่งๆ สามารถทำหน้าที่ได้หลายอย่างพร้อมๆ กัน โดยต้องแบ่งลักษณะการจัดการให้ชัดเจน โดยแบ่งการจัดการออกเป็นการจัดการเพื่อวัตถุประสงค์หลักและการจัดการเพื่อวัตถุประสงค์รอง การจัดการทั้งสองวัตถุประสงค์นี้จะต้องไม่ทำให้สถานภาพของทรัพยากรป่าไม้ ในพื้นที่ป่าชุมชนต้องเสียสมดุลไป และให้ประโยชน์ทั้งทางตรง รวมทั้งสามารถเอื้อประโยชน์ทางอ้อมให้แก่ชุมชนอีกด้วย โดยมีขั้นตอนงานพัฒนาป่าชุมชนเชิงบูรณาการ ดังนี้

- 1) กำหนดขอบเขตที่ชัดเจนของพื้นที่ป่าชุมชนที่ต้องการพัฒนา โดยการทำแผนที่แสดงขอบเขตป่าชุมชนในแผนที่แสดงภูมิประเทศ
- 2) สำรวจทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าชุมชน เพื่อทราบถึงโครงสร้างของระบบนิเวศป่าไม้ในด้านกายภาพและชีวภาพ ชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่พบ ปริมาณที่พบ สัดส่วนระหว่างชนิดพันธุ์ รวมทั้งการกระจายตัวในระบบนิเวศป่าชุมชนด้วย
- 3) ประเมินสถานภาพทรัพยากรป่าไม้ของระบบนิเวศป่าชุมชน ออกมาในแบบลักษณะสังคมพืชที่พบในพื้นที่ เพื่อวางแผนการจัดการเชิงบูรณาการต่อไป โดยประเมินได้ 3 ลักษณะ คือ

3.1) ด้านการอนุรักษ์ มีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ทรัพยากรป่าไม้เหมาะแก่การใช้ประโยชน์ในแง่การอนุรักษ์ เช่น สังคมพืชป่าดิบเขา สังคมพืชป่าดิบชื้น สังคมพืชป่าดิบแล้ง เป็นต้น

3.2) ด้านการพัฒนา มีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ทรัพยากรป่าไม้เหมาะแก่การพัฒนาเพื่อการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น สักคัมพิจป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าชายเลนป่าชายหาด เป็นต้น

3.3) ด้านการฟื้นฟู มีความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ทรัพยากรป่าไม้ในระดับต่ำเสื่อมโทรม เหมาะแก่การฟื้นฟูเพื่อการใช้ประโยชน์ เช่น พื้นที่โค่นบุกรุกแผ้วถางไม่มีพืชปกคลุม เป็นต้น

4) เลือกวัตถุประสงค์ของการจัดการเชิงบูรณาการให้เหมาะสมกับสถานภาพของทรัพยากรป่าไม้ในป่าชุมชนที่สำรวจได้ โดยวิธีการจัดการสามารถแบ่งได้ดังนี้

4.1) วัตถุประสงค์หลัก หมายถึง วิธีการจัดการที่สมควรดำเนินการในสถานภาพทรัพยากรป่าไม้ของระบบนิเวศป่าไม้นั้น

4.2) วัตถุประสงค์เสริม หมายถึง วิธีการจัดการเสริมที่สามารถดำเนินการควบคู่กับการจัดการหลักได้โดยไม่ทำให้สถานภาพทรัพยากรป่าไม้ของระบบนิเวศเปลี่ยนแปลง

5) กำหนดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการที่จะดำเนินการจัดการในป่าชุมชน

6) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการร่วมมือพัฒนาป่าชุมชน เพื่อให้ชุมชนและท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชุมชน และชุมชนได้รับประโยชน์จากการพัฒนาป่าชุมชนอย่างแท้จริง

2.3.3.5 มาตรฐานกิจกรรมขั้นพื้นฐานและขั้นพัฒนางานพัฒนาป่าชุมชน

การถ่ายโอนภารกิจด้านการพัฒนาป่าชุมชนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำเป็นต้องมีมาตรฐานกิจกรรมขั้นพื้นฐานและกิจกรรมขั้นพัฒนาเพื่อให้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาป่าชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามระดับศักยภาพของท้องถิ่นนั้น

กิจกรรมขั้นพื้นฐาน หมายถึง กิจกรรมที่มีความสำคัญและเป็นภารกิจหลักที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องปฏิบัติหลังจากมีการถ่ายโอนภารกิจจากหน่วยงานอื่น

กิจกรรมขั้นพัฒนา หมายถึง กิจกรรมที่มีความสำคัญและเป็นภารกิจที่จะพัฒนาป่าชุมชนให้มีประสิทธิภาพเพิ่มสูงขึ้นเกินขีดกิจกรรมขั้นพื้นฐาน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจจะปฏิบัติภารกิจหรือไม่ก็ได้ตามระดับศักยภาพของท้องถิ่น

การดำเนินงานในแต่ละด้านของการพัฒนาป่าชุมชน ควรมีการปฏิบัติงานตามศักยภาพของป่าชุมชนและชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ โดยป่าชุมชนแต่ละแห่งอาจดำเนินการได้ทุกด้านของกิจกรรมการพัฒนาป่าชุมชน หรือดำเนินการเพียงด้านหนึ่งด้านใดก็ได้

ตารางที่ 2 กรอบมาตรฐานกิจกรรมขั้นพื้นฐานและขั้นพัฒนางานพัฒนาป่าชุมชน

ลำดับที่	งานพัฒนาป่าชุมชน	ลักษณะงาน	กิจกรรมขั้นพื้นฐาน	กิจกรรมขั้นพัฒนา
1	งานอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าไม้	เป็นงานที่มีกิจกรรมการใช้เก็บกักรักษาหรือซ่อมแซมฟื้นฟู พัฒนาป้องกัน สงวนและแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ของป่าไม้เสื่อมโทรมและ/หรือป่าสมบูรณ์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งหมด	1. ทำการประเมินสถานภาพทรัพยากรป่าไม้ (อย่างเร่งด่วน) 2. จัดประชุมชี้แจงและหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาป่าชุมชนในท้องถิ่น 3. อบรมและให้ความรู้แก่ท้องถิ่นและชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาป่าชุมชน	1. จัดทำแผนงานและสร้างมาตรการในการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าไม้ในแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2. จัดทำแผนที่เพื่อแบ่งเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3. จัดตั้งกลุ่มเพื่อสร้างแนวคิดในการพัฒนาป่าชุมชนร่วมกัน 4. จัดทำโครงการปลูกป่าเสริมในพื้นที่ป่าชุมชนที่ต้องการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าไม้
		เพื่อทำให้ป่าชุมชนนั้นๆ สมบูรณ์เช่นเคยเป็นหรือเป็นอยู่ในสภาวะธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายของชนิดพันธุ์ไม้ ปริมาณแต่ละชนิดสัดส่วนระหว่างชนิดและสัดส่วนระหว่างขนาดหรืออายุของแต่ละชนิด และการกระจายของแต่ละชนิด		
		เหล่านี้คืออยู่ในสภาวะ		
		ธรรมชาติและสร้างความสมดุลของระบบนิเวศป่าไม้ที่สามารถควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งนำออกและสิ่งนำเข้า		

ลำดับ ที่	งานพัฒนาป่า ชุมชน	ลักษณะงาน	กิจกรรมขั้นพื้นฐาน	กิจกรรมขั้นพัฒนา
2	งานจัดการป่า ชุมชนเพื่อเป็น แหล่งต้นน้ำ	เป็นงานจัดการป่าไม้ที่เน้น การสงวนและการแบ่งเขต พื้นที่ เพื่อการเก็บพื้นที่ป่าไม้ เป็นต้นน้ำลำธาร ให้น้ำไหล ตลอดปีในปริมาณที่เพียงพอ และคุณภาพที่ต้องการ รวมทั้ง ควบคุมการพังทลายของดิน และลดความเสียหายจากการ เกิดอุทกภัยด้วย	1. จัดทำแผนที่เพื่อแบ่งเขต การใช้ประโยชน์พื้นที่ต้น น้ำกับพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ อย่างอื่นฯ ให้ชัดเจน 2. พัฒนาแหล่งน้ำตาม ธรรมชาติ 3. ก่อสร้างฝายชะลอความ ชุ่มชื้น 4. จัดทำโครงการปลูกป่า เสริมในพื้นที่ป่าชุมชนที่ ต้องการจัดการป่าชุมชน เพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำ	1. ทำการติดตาม ตรวจสอบปริมาณน้ำ คุณภาพน้ำ รวมทั้ง การไหลของน้ำ ตาม ระยะเวลาที่กำหนด 2. ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ ขนาดเล็กในพื้นที่
3	งานควบคุมการ พังทลายของดิน ในพื้นที่ป่าชุมชน	งานควบคุมการพังทลายของ ดินในพื้นที่ป่าชุมชนซึ่งมักจะ เกิดขึ้น คือ พื้นที่ป่าเสื่อม โทรมพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ พัฒนาเป็นที่อยู่อาศัย และ ถนน งานจึงมีลักษณะที่ต้อง “เก็บดินให้อยู่กับที่” เพื่อให้ “ ดินเก็บน้ำ” คือ ไม่ให้ดิน เคลื่อนที่ไปจากที่เดิม เพราะถ้าเกิดการเคลื่อนที่แล้ว จะทำให้หน้าไม่ถูกเก็บไว้ในดิน และดินจะแปรสภาพเป็น ตะกอน นอกจากทำให้ คุณภาพน้ำเสื่อมโทรมแล้วยัง ไปทับถมพื้นที่ตอนล่างทำให้ คุณค่าของดิน ที่บริเวณนั้น เสื่อมสภาพไป	1. จัดทำโครงการป้องกัน การพังทลายของดินโดยใช้ เทคโนโลยีธรรมชาติ เช่น การปลูกหญ้าแฝก 2. จัดทำโครงการปลูกป่า เสริมในพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อ เพิ่มพืชคลุมดินลดแรง กระแทกของเม็ดฝน	1. ก่อสร้างสิ่งก่อสร้าง ถาวรที่ป้องกันการ พังทลายของดิน เช่น คัน คอนกรีต 2. การสร้างบ่อกักตะกอน เพื่อดักตะกอนไม่ให้ลง แหล่งน้ำ

ลำดับ ที่	งานพัฒนาป่า ชุมชน	ลักษณะงาน	กิจกรรมขั้นพื้นฐาน	กิจกรรมขั้นพัฒนา
4	งานจัดการป่า ชุมชนเพื่อการ ผลิตอาหาร สมุนไพรและ ของป่าอื่นๆ	เป็นงานจัด โครงสร้างป่าไม้ ให้เอื้อต่อการผลิตใบ คอก ผล ลำต้น กิ่ง ราก และเปลือกไม้ เพื่อการเป็นอาหาร สมุนไพร สี เส้นใย ไม้ดอก ฯลฯ ต้องจัด โครงสร้างป่าไม้ให้เหมาะสม ไม่หนาแน่นเกินไป จึงเป็น ลักษณะงาน	1. สนับสนุนและจัดหากล้า ไม้สำหรับการปลูกพืช อาหารพืชสมุนไพร ใน พื้นที่ป่าชุมชนรวมทั้งการ ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ อาหารคั่ว 2. สร้างมาตรการและ กำหนดช่วงระยะเวลาใน การเก็บของป่า	1. จัดทำโครงการส่งเสริม การแปรรูปผลผลิตที่ได้ จากป่าชุมชนเพื่อเป็นการ เพิ่มมูลค่าให้ผลผลิต 2. จัดตั้งร้านค้าชุมชนเพื่อ ส่งเสริมการตลาด
		ของการตัดสาง ขยายระยะ การลิดกิ่ง การปลูกพืช อาหารและสมุนไพรบางชนิด ได้เรื้อนยอด โดยต้องทำการ กำหนดเวลาเก็บเกี่ยวและ ก่อสร้างเส้นทางเดินให้ เหมาะสม	เพื่อ ไม่มีการนำผลผลิตออก มากเกินไปที่ธรรมชาติจะ ทดแทนด้วยตัวเอง 3. จัดทำโครงการอบรมให้ ความรู้กับท้องถิ่นเกี่ยวกับ พืชสมุนไพร พืชอาหาร สัตว์อาหารและของป่าที่มี	
			ความต้องการของตลาด 4. ทำการบำรุงรักษา พืช อาหาร พืชสมุนไพร คั่ว การตัดสาง ขยายระยะและ ลิดกิ่งต้นไม้เพื่อเปิดแสง สว่างให้พืชสมุนไพรและ พืชอาหารตลอดจนการดูแล สัตว์อาหารที่พบในป่า ชุมชน	
5	งานการจัดการป่า ชุมชนเพื่อการ ผลิตไม้ใช้สอย	เป็นงานจัดการป่าไม้ เพื่อ การให้ผลผลิตแบบยั่งยืน ต้อง มีข้อมูล growing stock และ annual increment ของพื้นที่ ให้อาหาร สมุนไพร และของ ป่าอื่นๆ	1. ทำการศึกษาศักยภาพ ของระบบนิเวศป่าชุมชน เพื่อวางแผนงานจัดการการ ตัดไม้ใช้สอยของชุมชน 2. ส่งเสริมการปลูกไม้เพื่อ นำมาใช้ในชุมชนโดยการ	1. สร้างเรือนเพาะชำเพื่อ สนับสนุนกล้าไม้ในงาน พัฒนาป่าชุมชนของ ท้องถิ่น

ลำดับ ที่	งานพัฒนาป่า ชุมชน	ลักษณะงาน	กิจกรรมขั้นพื้นฐาน	กิจกรรมขั้นพัฒนา
			ปลูกเสริมในป่าชุมชน และ ปลูกป่าทดแทนส่วนที่ตัด ไปใช้ประโยชน์ 3. จัดทำแผนงานและสร้าง หลักเกณฑ์ในการเข้าไปตัด ไม้มาใช้ประโยชน์ 4. ตั้งคณะกรรมการดูแล	
			การตัดไม้ใช้สอยออกมาใช้ โดยการตัดไม้ใช้สอยต้อง เป็นไปตาม หลักเกณฑ์ที่กำหนด	
6	งานจัดการป่า ชุมชนเพื่อการ อนุรักษ์สัตว์ป่า	เป็นงานที่มีลักษณะของการ อนุรักษ์ป่าไม้และ/หรือ อนุรักษ์สัตว์ป่า ซึ่งใกล้เคียง กับงานอนุรักษ์ป่าไม้และ สัมพันธ์กับงานอนุรักษ์	1. สำรวจชนิดพันธุ์สัตว์ที่ พบเพื่อใช้วางแผนในการ จัดการเพื่อสัตว์ป่า 2. จัดทำมาตรการและ แผนงานการจัดการป่า	1. สร้างเรือนเพาะชำเพื่อ สนับสนุนกล้า ไม้ในงาน พัฒนาป่าชุมชนของ ท้องถิ่นเพื่อปลูกพืชอาหาร สัตว์
		สิ่งแวดล้อม	ชุมชนเพื่อแหล่งที่ อยู่ของสัตว์ป่า 3. จัดหากกล้าไม้สำหรับการ ปลูกพืชอาหารสัตว์ที่จำเป็น ต่อการดำรงชีวิตของสัตว์ ป่า 4. จัดทำแนวเขต หรือ สัญลักษณ์สำหรับพื้นที่ป่า ชุมชนที่จัดการเพื่อการ อนุรักษ์สัตว์ป่า	2. จัดหาชนิดพันธุ์สัตว์ที่ ต้องการอนุรักษ์หรือชนิด พันธุ์สัตว์ที่เหลือน้อยใน พื้นที่ป่าชุมชน
7	งานป่าชุมชนเพื่อ ป้องกันพื้นที่เสี่ยง ภัย	เป็นงานที่มีลักษณะการ คุ้มครองพื้นที่ที่คาดว่าจะเกิด ภัยพิบัติได้สูง โดยการอนุรักษ์ พื้นที่มิให้ถูกรบกวน อาจเป็น งานพัฒนาป่าไม้ในพื้นที่เสื่อม	1. จัดอบรมเจ้าหน้าที่ใน การเตรียมความพร้อมเพื่อ ตรวจสอบพื้นที่เสี่ยงภัยใน ป่าชุมชน 2. สำรวจพื้นที่เสี่ยงภัยที่	1. ประสานงานกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมทรัพยากรธรณี ใน การประเมินพื้นที่เสี่ยง เพื่อป้องกันความเสียหาย

ลำดับ ที่	งานพัฒนาป่า ชุมชน	ลักษณะงาน	กิจกรรมขั้นพื้นฐาน	กิจกรรมขั้นพัฒนา
		โทรรมและคาดว่าจะเกิดภัย พิบัติ ต้องทำการฟื้นฟู พัฒนา ให้เป็นป่าไม้เหมือนเดิม แล้ว สงวนไว้ให้คงสภาพเช่นนั้น ตลอดเวลา	คาดว่าจะก่อให้เกิดอันตราย ต่อท้องถิ่นพร้อม ประชาสัมพันธุ์ให้ท้องถิ่น ทราบ 3. จัดทำโครงการปลูกป่า เสริมในพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อ เพิ่มพืชคลุมดิน ลดแรง กระแทกของเม็คฝน	ที่จะเกิดขึ้น ในกรณีที่พื้นที่ มีความเสี่ยงภัยสูง
8	งานจัดการป่า ชุมชนเพื่อเป็น แหล่งพันธุกรรม	เป็นงานอนุรักษ์ป่าไม้ที่เน้น การอนุรักษ์พันธุกรรมพืชและ สัตว์ โดยมีมาตรการให้มี การศึกษาและพัฒนา พันธุกรรมให้คงอยู่/หรือ สามารถถ่ายทอดพันธุกรรม ไปยังที่ต่างๆ ได้	1. สำรวจชนิดพืชและสัตว์ ดั้งเดิมที่พบในป่าชุมชน 2. จัดทำแผนและมาตรการ ในการจัดการป่าชุมชนเพื่อ เป็นแหล่งพันธุกรรม 3. ประชาสัมพันธุ์ให้ ท้องถิ่นทราบเกี่ยวกับการ เขตการอนุรักษ์พันธุกรรม และข้อกำหนดในการ เข้าไปใช้ประโยชน์	1. รวบรวมพันธุ์พืชและ พันธุ์สัตว์ป่าท้องถิ่นที่ ต้องการอนุรักษ์ พันธุกรรม เพื่อการ ขยายพันธุ์
9	งานการจัดการป่า ชุมชนเพื่อเป็น เขตกันชน	เป็นงานเหมือนการสร้าง สิ่งกันชนกั้นให้พืชหรือ สิ่งรบกวนจากภายนอกสู่ ชุมชน อาจเป็นการใช้ป่า ธรรมชาติเดิมหรือสร้างป่า ล้อมรอบก็ได้ แต่พืชที่ ล้อมรอบต้องเอื้อประโยชน์ ต่อชุมชนอย่างเพียงพอ	1. จัดทำแนวเขตที่ชัดเจน และป้ายแสดงการแบ่งเขต ระหว่างพื้นที่อนุรักษ์ที่ ชุมชนไม่สามารถเข้าไปใช้ ประโยชน์ได้กับพื้นที่ ป่าชุมชนที่ทำหน้าที่เป็น เขตกันชนให้ป่าอนุรักษ์ 2. จัดทำแผนงานเพื่อ กำหนดกิจกรรมที่สามารถ ทำได้ในป่าชุมชนที่เป็นเขต กันชน	1. จัดประชุมกับภาครัฐที่ เกี่ยวข้องกั้นพื้นที่เพื่อหา ข้อตกลงที่เป็นมาตรการที่ ชุมชนต้องปฏิบัติตามใน การเข้าไปใช้ประโยชน์ป่า ชุมชนที่ล้อมรอบพื้นที่ป่า อนุรักษ์

ลำดับ ที่	งานพัฒนาป่า ชุมชน	ลักษณะงาน	กิจกรรมขั้นพื้นฐาน	กิจกรรมขั้นพัฒนา
13	งานการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในการร่วมมือพัฒนาป่าชุมชน	เป็นงานพัฒนาป่าชุมชนที่ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุม เข้าร่วมอบรม ร่วมแสดงความคิดเห็น ตัดสินใจ และเป็นงานที่สร้างความตระหนักในการพัฒนาป่าชุมชนร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม การจัดทำแผนการพัฒนาป่าชุมชนที่ชุมชนได้ร่วมตัดสินใจและปฏิบัติตามแผนนั้น	1. จัดการประชุมเพื่อร่วมกันแสดงข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการวางแผนงานและมาตรการการพัฒนาป่าชุมชนเพื่อบรรจุลงในแผนพัฒนาท้องถิ่น 2 จัดทำประชาสัมพันธ์เรื่องความสำคัญของป่าชุมชนและการจัดการอย่างมีส่วนร่วม 3. จัดกิจกรรมในการสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนในท้องถิ่น	1. แต่งตั้งคณะกรรมการด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลแผนงานและมาตรการการพัฒนาป่าชุมชนรวมทั้งเป็นผู้ประสานงาน โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐร่วมเป็นที่ปรึกษา 2. ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบและประเมินผลตามแผนงานการมีส่วนร่วมในการพัฒนาป่าชุมชน 3. จัดตั้งกองทุนป่าชุมชน

2.4 แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม นับเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับ เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การติดตามประเมินผลในกิจกรรม/โครงการของชุมชน เป็นการสร้าง/ปลูกฝังจิตสำนึกในความเป็นเจ้าของกิจกรรม/โครงการ นั้น

ปัจจุบัน แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา (People Participation for Development) ได้รับการยอมรับและใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในงานพัฒนาทุกภาคส่วนหรือในลักษณะเบญจภาคี ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ และประชาชน รวมพลังกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมี

นักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริม/สนับสนุนทั้งในด้านข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีที่เหมาะสม โดยสรุปกระบวนการมีส่วนร่วมจะมีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้ (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ,2548)

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา/สาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนาซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการตลอดจนแนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ เทคโนโลยี ฯลฯ จากองค์กรภาคีพัฒนา

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งเป็นทั้งการได้รับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นการประเมินว่า การที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนา ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินอาจประเมินแบบย่อย (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ หรืออาจประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอด

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปาริชาติ ฤทธิเดช (2550) ศึกษาเรื่อง บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลสระจรเข้ ตำบลสระจรเข้ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา พบว่า บทบาทของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลสระจรเข้ในการจัดการป่าชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับสูงทุกด้าน โดยเรียงลำดับบทบาทในแต่ละด้านคือบทบาทด้านการกำหนดเขตป่าชุมชน บทบาทด้านการขจัดความขัดแย้ง บทบาทด้านการฟื้นฟูและบำรุงรักษาป่าชุมชน บทบาทด้านการสร้างเครือข่าย ป่าชุมชนและบทบาทด้านการรับผลประโยชน์จากป่าชุมชน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีแนวทางในการพัฒนาป่าชุมชนโลกบึงปรือต่อไปในอนาคต เพื่อให้ป่าแห่งนี้อยู่คู่ตำบลสระจรเข้ โดยมีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการเรียงลำดับดังนี้ จัดเวรยามป้องกันผู้บุกรุกตัดไม้ในป่าชุมชน การเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจให้ราษฎรในชุมชนเห็นความสำคัญของป่าชุมชนรวมทั้งการขยายเครือข่ายป่าชุมชนให้กระจายไปในทุกตำบลในอำเภอด่านขุนทด กำหนดกติกาให้เหมาะสมกับพื้นที่และความ

ต้องการของชุมชน กำหนดแนวเขตป่าชุมชนให้ชัดเจน จัดทำเรือนเพาะชำกล้าไม้ชุมชน และช่วยกันปลูกป่าเพิ่มขึ้น

ภัทร์ เทภาสิต (2549) ได้ศึกษาบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด พบว่า การแสดงบทบาทของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อยู่ในระดับปานกลาง โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ การศึกษาและระดับรายได้ ส่วนสภาพปัญหาที่ส่งผลต่อการแสดงบทบาทด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ คือ ปัญหาการขาดประสิทธิภาพของการจัดสรรการใช้ประโยชน์ที่ดินภายในบริเวณพื้นที่ทำให้มีสภาพปัญหาการบุกรุก แคว้งว่าง และทำลายพื้นที่ป่าไม้เพื่อการพัฒนาท่องเที่ยว เกษตรกรรม และทำสวนโดยประชาชนในท้องถิ่นเองและกลุ่มนายทุน ซึ่งมีระดับความรุนแรงมาก สมควรต้องเร่งหามาตรการในการแก้ไขอย่างเร่งด่วน รองลงมา คือ ปัญหาด้านมาตรการทางด้านกฎหมาย ข้อกำหนด และข้อบังคับของชุมชนไม่เข้มงวด และรัดกุม ตลอดจนมาตรการในการลงโทษไม่รุนแรง และการนำผู้กระทำผิดมาลงโทษไม่มีประสิทธิภาพ โดยมีระดับความรุนแรงมาก สมควรต้องเร่งหามาตรการในการแก้ไขอย่างเร่งด่วนเช่นกัน

ระดม อินแสง (2541) ศึกษาบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นในจังหวัดน่าน ศึกษาอบต. 4 แห่ง พบว่า ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 4 แห่ง มีบทบาทในการบริหาร การจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับปานกลาง และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นค่อนข้างน้อย แต่มีบาง อบต. โดยเฉพาะ อบต. ไหล่น่านมีโครงการจัดการทรัพยากรที่ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง เช่น โครงการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โครงการจัดตั้งป่าชุมชน โครงการเยาวชนอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งโครงการเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มประชาคมตำบล กลุ่มองค์กรเอกชน ที่มีบทบาทอย่างมากในปัจจุบัน ในส่วนของปัญหา และอุปสรรคของผู้บริหาร อบต. ส่วนใหญ่เป็นปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ที่จะนำมาใช้สนับสนุน โครงการต่าง ๆ ของ อบต. เป็นต้น

พระอรุณ ปัญญาแก้ว (2547) ศึกษาเรื่อง การจัดการป่าชุมชนโดยความร่วมมือของหน่วยราชการและชุมชนในเขตแนวกันชนบ้านแม่กาวหลวง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย พบว่า การจัดการป่าชุมชนแบบดั้งเดิม เป็นการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นที่ชาวบ้านแม่กาวหลวงได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ศาสนา โดยสังเกตได้จากความรู้ความ

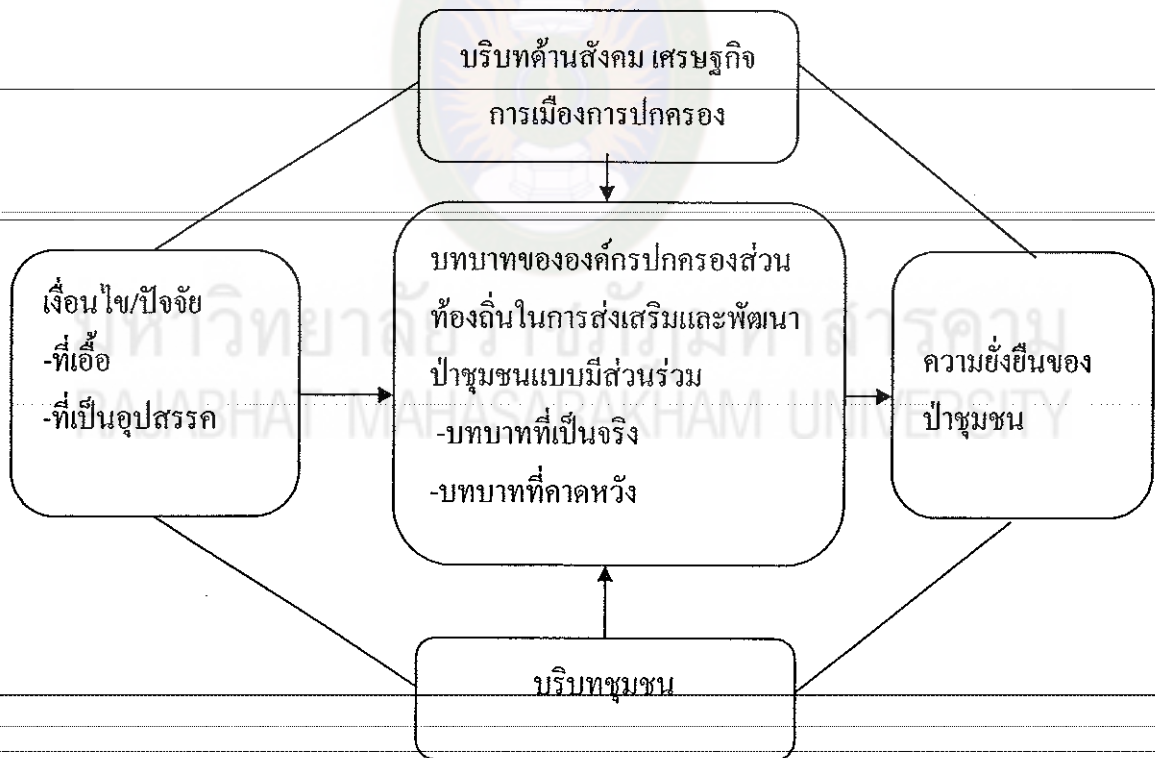
เข้าใจที่ชาวบ้านรู้จักวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การสร้างแนวกันไฟ การบวงสรวงขุนน้ำ การเลี้ยงผีเจ้าป่าเจ้าเขา การสักการะบ่อน้ำทิพย์ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นวิธีการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ในการจัดการป่าชุมชน

การจัดการป่าชุมชนบ้านแม่ตาวในปัจจุบัน เป็นป่าชุมชนที่มีการจัดการ โดยระบบความ เชื่อแบบดั้งเดิมมาผสมผสานกับองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการอบรม สัมมนา ทัศนศึกษาดูงาน จากการส่งเสริมของหน่วยงานราชการที่นำมาปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการจัดการป่าชุมชน ในปัจจุบัน โดยอาศัยองค์ความรู้จากการจัดการแบบภาคีระหว่างหน่วยงานราชการกับชุมชน บ้านแม่ตาวหลวง ซึ่งพบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จและศักยภาพของการจัดการ พื้นที่ป่าชุมชน ได้แก่ ผู้นำที่เข้มแข็ง ด้านวัฒนธรรมความเชื่อ องค์ความรู้ใหม่ การสนับสนุน ของหน่วยงานราชการและความสัมพันธ์แบบภาคีในการจัดการป่าชุมชน

กฤษฎา เล็กมณี (2546) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาป่าชุมชนบ้านยางห้วยยะอุ อำเภอมะสอย จังหวัดตาก การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจ - สังคม และ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาป่าชุมชนของชุมชนบ้านยางห้วยยะอุ อำเภอมะสอย จังหวัดตาก ตลอดจนแนวทางที่ชุมชนจะพัฒนาป่าชุมชนต่อไปในอนาคต โดยใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์ หัวหน้าครัวเรือนบ้านยางห้วยยะอุ จำนวน 101 ครัวเรือน สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด โคลสแควร์ และแครมเมอร์ วี ที่ระดับความเชื่อมั่น .05 ผลการศึกษาพบว่า หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 39.48 ปี ไม่ได้เรียนหนังสือ ประกอบอาชีพ เกษตรกรรมเป็นหลัก มีรายได้เฉลี่ยต่อปี 12,361.38 บาท มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานที่ตำบล ด่านแม่ละเมา อำเภอมะสอย จังหวัดตาก เป็นระยะเวลาเกินกว่า 20 ปี มีแนวคิดที่จะพัฒนาป่า ชุมชนให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต โดยต้องการให้เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานของรัฐเข้ามา สนับสนุนในการดำเนินงานพัฒนาป่าชุมชน ผลการศึกษาทางสถิติ เพื่อวิเคราะห์หาความเป็น อิสระระหว่างการพัฒนาป่าชุมชนกับปัจจัยต่าง ๆ 13 ปัจจัย โดยใช้วิธี โคลสแควร์ ที่ระดับความ เชื่อมั่น .05 พบว่า การพัฒนาป่าชุมชนมีความสัมพันธ์กับระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน การได้รับ ข้อมูลข่าวสารด้านป่าไม้ การพบปะเจ้าหน้าที่ป่าไม้ การได้รับการฝึกอบรมด้านป่าไม้ ความรู้ภูมิ ปัญญาพื้นบ้าน การได้รับผลประโยชน์จากป่าชุมชน และการเป็นสมาชิกกลุ่มป่าชุมชนของ ราษฎรบ้านยางห้วยยะอุ และเป็นอิสระไม่ขึ้นกับปัจจัยทางด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา การ ประกอบอาชีพ รายได้ครัวเรือน และการร่วมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาท้องถิ่น

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ จะศึกษาบทบาทที่เป็นจริงกับบทบาทที่คาดหวังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยจะศึกษาและวิเคราะห์บริบททางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง และบริบทชุมชนที่เชื่อมโยงโดยตรงกับการดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และจะวิเคราะห์เงื่อนไขทั้งภายในและภายนอก เช่น บุคลากร งบประมาณ กฎหมาย นโยบายรัฐ สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง เป็นต้น ที่เอื้อและที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเป้าหมายสุดท้ายคือ การดำเนินบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม จะนำไปสู่ความยั่งยืนของป่าชุมชนในอนาคตได้ ดังกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ที่ใช้ในการศึกษานี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย